

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น
2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย
3. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
4. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา
5. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม
6. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สภาพทั่วไปของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น เดิมพื้นที่เทศบาลตำบลวังน้ำเย็นมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 ศูนย์ และองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเย็นมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 3 ศูนย์ เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำเย็นไปรวมกับเทศบาลตำบลวังน้ำเย็น ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 127 ตอนพิเศษที่ 112 ก้นยายน 2553 จึงมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กรวมกันเป็นจำนวนทั้งหมด 4 ศูนย์และเมื่อมีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เป็นเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น ประกาศ ณ วันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น มีบทบาทหน้าที่ตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์ พัฒนาเด็กเล็กขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เป็นสถานศึกษาที่อบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์และส่งเสริมพัฒนาการ การเรียนรู้ ให้กับเด็กเล็กมีความพร้อม ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีพื้นที่ความรับผิดชอบ 61.5 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากร 9,051 คน เด็กช่วงอายุ 3-5 ปี จำนวน 951 คน (ข้อมูลสำรวจ ณ เดือนพฤศจิกายน 2555) ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น มีทั้งหมดจำนวน 5 ศูนย์

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านทรัพย์นิยม
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 2 ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 บ้านโคกสนั่น
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 3 ตั้งอยู่หมู่ที่ 18 บ้านวังบูรพา
4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 4 ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านเกษแก้ว
5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 5 ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 บ้านวังศิลา

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 เปิดทำการสอนมาเป็นเวลา 7 ปี เมื่อปลายปี พ.ศ. 2547 มีเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 57 คน ใช้สถานที่ทำการเรียนการสอนที่โรงเรียนอนุบาลวังน้ำเย็นมิตรภาพที่ 179 ต่อมาในสมัยนายวันชัย นริรักษ์มามีดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น ได้ดำเนินการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลวังน้ำเย็น ซึ่งใช้สถานที่ศูนย์ราชการวังน้ำเย็น และได้เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลวังน้ำเย็น เปิดทำการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2548 ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1” ตามการยกฐานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัด ปัจจุบันมีครูผู้ดูแลเด็กจำนวน 5 คน มีเด็กนักเรียนจำนวน 385 คน

วิสัยทัศน์ (Vision)

เบิกบานวิชาการ เด็กเล็กเก่งกล้า บุคลากรก้าวหน้า เครือข่ายร่วมเรียนรู้ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าอยู่ยอดเยี่ยม

พันธกิจ (Mission)

1. บริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีมาตรฐาน
2. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพครูและมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนรู้และปลอดภัยสำหรับเด็ก
4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตพร้อมทั้งพัฒนาการเด็กทั้ง 4 ด้านให้เหมาะสมกับวัย

4.1 ส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรรัฐ สถานบันการศึกษาและศาสนสถานสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

4.2 บริหารจัดการให้เกิดความร่วมมือระหว่างเครือข่ายพัฒนาการเด็กปฐมวัยในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และทุกภาคส่วน ในการพัฒนาการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจังหวัดสระแก้ว

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา (Goals)

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการบริหารจัดการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน

2. บุคลากรมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพครู และมาตรฐานการดำเนินงาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้อต่อการเรียนรู้

4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีงานวิชาการและกิจกรรมหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบริหารงานโดยการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

6. แม่ข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจังหวัดสระแก้ว บริหารจัดการให้เกิดความร่วมมือระหว่าง เครือข่ายการพัฒนาเด็กปฐมวัยในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และทุกภาคส่วน ในการพัฒนาการ เครือข่ายพัฒนาเด็กเล็กจังหวัดสระแก้ว

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

ในการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 ได้ตระหนักถึง พัฒนาการของผู้เรียน ความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชนและสถานประกอบการต่าง ๆ เป็นสำคัญ โดยได้ศึกษาและวิเคราะห์ (WSOT) บริบทและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก สรุปผลได้ว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 มีสภาพเอื้อและอุปสรรค ที่ควรกำหนดกลยุทธ์และ การส่งเสริมศักยภาพในเชิงรุก

ปัจจัยภายในสถานศึกษา

จุดแข็ง

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 ได้รับรองคุณภาพมาตรฐานจาก กระทรวงมหาดไทยและกรมอนามัย

2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 มีระบบบริหารงานตามมาตรฐาน การศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 มีสภาพแวดล้อม และอาคารสถานที่ เอื้อต่อการเรียนรู้

4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน เช่น ให้การศึกษาดูงาน เผยแพร่ความรู้รายการวิทยุ คลื่น 108 MHz

5. ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความไว้วางใจและพึงพอใจในการบริหารจัดการศึกษาศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก

6. บุคลากรมีคุณวุฒิด้านการศึกษาปฐมวัย และประสบการณ์ในการจัดประสบการณ์ เรียนรู้

7. บุคลากรมีความสามารถพิเศษ คือ ได้รับรางวัลจากการประกวดต่าง ๆ เช่น ผู้ดูแลเด็กดีเด่น

8. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1 มีกิจกรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมพัฒนาการ
9. ผู้ปกครองส่วนใหญ่ได้รับความรู้และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
10. มีเครือข่ายจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จุดอ่อน

1. บุคลากรบางส่วนขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีและการบริหารจัดการระบบ

สารสนเทศ

2. ภาระงานตามมาตรฐานการศึกษาพัฒนาเด็กเล็กมีจำนวนมาก ซึ่งบุคลากรต้องใช้เวลามากในการดูแลเด็กเล็กอย่างใกล้ชิดเต็มที่ เต็มเวลา จึงต้องใช้เวลานอกเวลาการทำงานปกติในการจัดทำเอกสารเอกสารธุรการในชั้นเรียน

3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขาดบุคลากรสนับสนุนการสอน ด้านงานธุรการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อรองรับการดำเนินงานตามหลักเกณฑ์และวิธีการนำเงินรายได้ของสถานศึกษาไปจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2551

4. ทรัพยากรด้านสื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีไม่เพียงพอ เช่น คอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต

ปัจจัยภายนอกสถานศึกษา

โอกาส

1. ผู้บริหารต้นสังกัดมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเห็นความสำคัญด้านการศึกษา ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ในเขตชุมชน ใกล้บ้าน สะดวกในการรับส่งบุตรหลาน
3. ชุมชนผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือกับทางศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในการพัฒนาการศึกษา

4. เทศบาลเมืองวังน้ำเย็นเป็นศูนย์ประสานงานเครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจังหวัดสระแก้ว

อุปสรรค

1. งบประมาณในการพัฒนาด้านอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ
 2. บุคลากรในการขับเคลื่อนดำเนินงานเครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไม่เพียงพอ
- (ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองวังน้ำเย็น 1, 2555, หน้า 1-7)

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาปฐมวัย

ความหมายของการจัดการศึกษาปฐม

เยาวยา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าว จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐาน บุคลิกภาพ และการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษา สำหรับเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมก็มีวิธีการและลักษณะในการจัดกิจกรรมซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็ก ในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน

ศิริพรรณ ยิ้มย่อง (2544, หน้า 45-53) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัด ประสบการณ์ระดับอนุบาลที่มุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาการ และสร้างเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การช่วยเหลือตนเอง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545, หน้า 1) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัด การศึกษาให้แก่เด็ก 6 ขวบแรกเป็นการจัดการศึกษาเพื่อการดูแล และสร้างเสริมเด็กให้พัฒนา เต็มศักยภาพด้วยการเรียนรู้ที่ถูกต้องชัดเจน ลักษณะการจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งจำเพาะ ไปที่การพัฒนาเด็กโดยการจัดการเรียนการสอน ให้ตรงระดับพัฒนาการตามวัย และส่งเสริม พัฒนาการแบบองค์รวมให้ตรงกับความต้องการ และความสนใจ สร้างความพร้อมให้เด็กเป็น ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพมีบุคลิกดี

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546 (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 5) ให้ความหมายการศึกษาปฐมวัยว่า เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่ แรกเกิดถึง 5 ปีบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิต ให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

กรมส่งเสริมปกครองส่วนท้องถิ่น (กระทรวงมหาดไทย, 2546, หน้า 3) ให้ความหมาย ไว้ว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง สถานที่ดูแลและให้การศึกษาเด็กอายุระหว่าง 3 - 5 ปีมีฐานะ เทียบเท่าสถานศึกษา เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเอง และศูนย์พัฒนา เด็กเล็กของส่วนราชการต่างๆ ที่ถ่ายโอนให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ศูนย์อบรม เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด/ มัสยิด กรมการศาสนา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรมการพัฒนาชุมชน

และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (เด็ก 3-5 ขวบ) รับถ่ายโอนจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต การพัฒนาเด็กให้ได้รับความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจึงนับเป็นภารกิจสำคัญที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบจะต้องตระหนัก และให้ความสนใจ เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐานเหมาะสมกับวัย

อรพรรณ รันวงศ์ (2551, หน้า 9) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยว่า หมายถึง โครงการหรือหลักสูตรที่จัดสำหรับเด็กในโรงเรียนเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาลหรือโรงเรียนระดับประถมศึกษา 1-3 การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการการศึกษาให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปีเพราะเด็กในวัยนี้ เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและพัฒนากายทางสอง ซึ่งจะต่างไปจากการศึกษาระดับอื่นเพื่อมุ่งหวังให้เด็กได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้านเพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะก้าวสู่ระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นจุดสำคัญที่ควรมีการวางแผนและจัดโปรแกรมการศึกษาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยคือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี เพื่อเป็นการดูแล และสร้างเสริมเด็กให้พัฒนาเต็มศักยภาพด้วยการเรียนรู้ที่ถูกต้องชัดเจนเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้วางรากฐานให้แก่เด็กได้ดำเนินงาน โดยมีเจตคติที่ถูกต้อง มีนิสัยที่ดีตามความสามารถและความเหมาะสมกับวัยของเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดการพัฒนาไปได้อย่างเต็มที่ทุกด้าน

มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานซึ่งมีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเด็กตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล หรือเมืองพัทยาที่ดี ส่วนแต่มีบทบาทที่สำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งสิ้น ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จัดตั้ง และดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพร้อมทั้งรับถ่ายโอนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเดิมอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของส่วนราชการต่าง ๆ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในทุก ๆ ด้านเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ และได้มาตรฐานกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กได้อย่างมีคุณภาพ และเหมาะสม ซึ่งจะ เป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติในการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ต่อไป สำหรับมาตรฐานดังกล่าว ได้รวบรวมและจัดทำขึ้นจำแนกออกเป็นมาตรฐานการดำเนินงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ เป็นการกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานสำหรับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านบุคลากร และการบริหารจัดการ เช่น คุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของบุคลากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร ตลอดจนผู้ทำความสะอาดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กผู้ดูแลเด็ก ผู้ประกอบอาหาร ตลอดจนผู้ทำความสะอาดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยเป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความปลอดภัย

3. ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตรเป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ คุณลักษณะของเด็กที่พึงประสงค์ 12 ประการ คุณลักษณะตามวัย (ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา) การจัดประสบการณ์ ตลอดจนการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก

4. ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชนเป็นการกำหนดมาตรฐานสำหรับ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน เช่น การประชุมชี้แจงให้ราษฎรในชุมชนทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการดำเนินการ การจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมจากชุมชน หรือประชาคมในท้องถิ่น แนวทางการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะต้องคำนึงถึง ขอบข่ายของงานสายการบังคับบัญชาและระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติพุทธศักราช 2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องบริหารจัดการให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ที่กำหนด โดยจะต้องจัดให้มีการประเมินตนเองทุกปี เพื่อตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการจัดการ การศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนั้น เพื่อให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสามารถให้การดูแล และพัฒนา ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพได้มาตรฐาน ควรพิจารณาจัดแบ่งงานที่จะต้องปฏิบัติในการบริหาร จัดการศูนย์ฯ ให้ครอบคลุมลักษณะงาน ต่อไปนี้

4.1 งานบุคลากรและการบริหารจัดการ

4.2 งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

4.3 งานวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร

4.4 งานการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน

4.5 งานธุรการ การเงิน และพัสดุ

ทั้งนี้ หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กควรจัดให้มีผู้รับผิดชอบงานดังกล่าวโดยแบ่งและมอบหมายงานตามความถนัด ความสามารถ และลักษณะของงานที่ต้องดำเนินการทั้ง 5 งาน อย่างไรก็ตาม ในการจัดแบ่งงานดังกล่าวควรคำนึงถึงความพร้อม และศักยภาพของแต่ละศูนย์ฯ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กรวมลักษณะงานวิชาการและงานกิจการนักเรียนเป็นงานกลุ่มเดียวกัน และ/หรือรวมลักษณะงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม กับงานธุรการ การเงิน พัสดุ เป็นกลุ่มงานเดียวกัน เป็นต้น การบริหารงานทั้ง 5 งาน ให้มีคุณภาพ มีแนวทางการดำเนินงาน

สรุปได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภทรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงการจัดการศึกษาด้วย การกำหนดขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดให้การศึกษาปฐมวัย หรือก่อนประถมศึกษา เป็นหน้าที่ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดทำ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชน ผู้ปกครองได้รับบริการ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

เยาวยา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 16-17) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับปฐมวัยว่าไม่ใช่เพียงแต่เป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในประถมศึกษาเท่านั้น แต่ควรเป็นการช่วยเด็กให้มีชีวิตสมบูรณ์แบบตามที่เด็กปฐมวัยพึงจะมี เพราะเด็กวัยนี้เป็นวัยที่พร้อมจะเรียนรู้ ครูแบบผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีการสอนให้เหมาะสมเพื่อให้เด็กดำรงชีวิตในวัยเริ่มต้นด้วยความสุขและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ไปได้อย่างเต็มที่

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 9) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ 2 ระดับ ดังนี้

1. ระดับเด็กต่ำกว่า 3 ปี มุ่งส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

- 1.1 มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เจริญเติบโตตามวัยมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
- 1.2 มีสุขภาพจิตดียิ้มแย้มแจ่มใสมีความสุขและมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
- 1.3 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
- 1.4 เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
- 1.5 มีความสามารถในการใช้ภาษาได้ดี
- 1.6 มีความสนใจต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

2. ระดับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

- 2.1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและสุขนิสัยที่ดี
- 2.2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วประสานสัมพันธ์กัน
- 2.3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
- 2.4 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
- 2.5 ชื่นชม และแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
- 2.6 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
- 2.7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย
- 2.8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

- 2.9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
- 2.10 มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
- 2.11 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัย

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เริ่มต้นของชีวิต ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักวิชาการและนักการศึกษาว่าเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ขวบ เป็นช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิตที่สมองมีการเจริญเติบโตมากกว่าทุก ๆ ช่วงอายุ และเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการปูพื้นฐานทักษะต่าง ๆ ให้แก่เด็กเพื่อมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาในระดับต่อไป

จากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (2548) สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบุถึงแนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัยเอาไว้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก พัฒนาการของมนุษย์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวมนุษย์เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิต่อเนื่องไปจนตลอดชีวิต ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัยดี

มีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน เด็กแต่ละคนจะเติบโตและมีลักษณะการพัฒนากันแตกต่างกันไปตามวัย ซึ่งบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัยเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงอายุ 5 ขวบ พัฒนาการแต่ละด้านมีทฤษฎีเฉพาะอธิบายไว้และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาเด็ก เช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางร่างกายที่อธิบายการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่ามีลักษณะต่อเนื่องเป็นตามลำดับขั้น เด็กจะพัฒนาไปถึงขั้นใดจะต้องเกิดวุฒิภาวะซึ่งจะพัฒนาขึ้นตามอายุ ประสบการณ์ ค่านิยมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นต้น ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก จึงเป็นเสมือนเป็นแนวทางให้ผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจเด็กสามารถอบรมเลี้ยงดูและจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาจนบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ ได้ชัดเจนขึ้น

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ มีผลสืบเนื่องมาจากการประสบการณ์ที่ได้รับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเนื่องจากการเรียนรู้เป็นพื้นฐานของพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้น และเด็กมีการเรียนรู้ตามธรรมชาติตั้งแต่เกิดก่อนจะเข้าสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรจึงยึดแนวคิดที่จะให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเองในสภาพแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก การเล่น ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตของเด็กทุกคน เด็กจะรู้สึกเพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์แก้ปัญหา และค้นพบด้วยตนเองซึ่งมีอิทธิพล และมีผลต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และลักษณะนิสัย เด็กจะรู้จักการเรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่น รวมถึงธรรมชาติรอบตัว ดังนั้นในการจัดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยจึงถือการเล่นอย่างมีจุดหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่หรือแวดล้อมตัวเด็ก ทำให้เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยถือว่าผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับว่าวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ผู้สอนควรต้องเรียนรู้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้เด็กได้พัฒนา เกิดการเรียนรู้ และอยู่ในกลุ่มคนที่มาจากพื้นฐานเหมือนหรือต่างจากตนได้อย่างมีความสุข

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญของงานทุกชนิดและถ้าเป็นงานแห่งชีวิตจุดเริ่มต้น คือการเริ่มชีวิตในเด็กปฐมวัยซึ่งช่วงตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 5 ปี เป็นช่วงที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิตที่สมองมีการเจริญเติบโตมากกว่าทุก ๆ ช่วงอายุ จึงมีการพัฒนาแนวคิดต่าง ๆ คือ แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการเล่นของเด็ก แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมนั่นเอง

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา ซึ่งเด็กจะได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีแนวคิดดังนี้

ปรัชญาและแนวคิด

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 3)

หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ กับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความสามารถในการเลี้ยงดูและให้การศึกษาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล และเต็มศักยภาพ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 5)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา ซึ่งเด็กจะได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 31-40)

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3 - 5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3 - 5 ปี ประกอบด้วยคุณลักษณะในด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

เด็กอายุ 3 ปี ควรมีพัฒนาการด้านร่างกาย ดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. กระโดดขึ้นลงอยู่กับที่
2. รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
3. เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
4. เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
5. ใช้กรรไกรมือเดียวได้

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

1. แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
2. ชอบที่จะให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
3. กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูน้อยลง

พัฒนาการด้านสังคม

1. รับประทานอาหารด้วยตนเอง
2. ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
3. เล่นสมมุติได้
4. รู้จักการรอคอย

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. สำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่เหมือนกันและต่างกันได้
 2. บอกชื่อของตนเองได้
 3. บอกความช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหา
 4. สนทนาได้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ได้
 5. สนใจนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ
 6. ร้องเพลง ท่องคำกลอน คำคล้องจองง่าย ๆ และแสดงท่าเลียนแบบได้
 7. รู้จักใช้คำถาม"อะไร"
 8. สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่าย ๆ
 9. อยากรู้ อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว
- เด็กอายุ 4 ปี ควรมีพัฒนาการ ดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. กระโดดขาเดียวอยู่กับที่
2. รับลูกบอลด้วยมือทั้งสอง
3. เดินขึ้นลงบันได สลับเท้าได้
4. เขียนรูปสี่เหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้
6. กระฉับกระเฉงไม่ชอบอยู่เฉย

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

1. แสดงทางอารมณ์ได้เหมาะสมและสถานการณ์
2. เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเองและผู้อื่น
3. ชอบทำทนายผู้ใหญ่
4. ต้องการให้มีคนฟังและสนใจ

พัฒนาการด้านสังคม

1. แต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องส้วมเองได้
2. เล่นร่วมกับคนอื่นได้
3. รอคอยตามลำดับก่อน-หลัง
4. แบ่งของให้คนอื่น
5. เก็บของเล่นเข้าที่

พัฒนาการด้านสติปัญญา

1. จำแนกสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้
2. บอกชื่อและนามสกุลของตนเองได้
3. พยายามแก้ไขปัญหาค้นหาด้วยตนเอง ได้รับคำชี้แนะ
4. สนทนาโต้ตอบ/ เล่าเรื่องเป็นประโยคอย่างต่อเนื่อง
5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
6. รู้จักใช้คำถาม "ทำไม"

เด็กอายุ 5 ขวบ ควรมีพัฒนาการ ดังนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย

1. กระโดดไปมาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
2. รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยสองมือ
3. เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว
4. เขียนรูปสามเหลี่ยมตามแบบได้
5. ตัดกระดาษแนวเส้นโค้งที่กำหนดได้
6. ใช้ก้ามเนื้อได้ดี เช่น ตีกระดุม ผูกเชือกกรองเท้า ฯลฯ
7. ยึดตัว คล่องแคล่ว

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ

1. แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม
2. ชื่นชมความสามารถของตนเองและผู้อื่น
3. ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางน้อย

พัฒนาการด้านสังคม

1. ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง
2. เล่นหรือทำงานโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่น
3. พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ ทำความเคารพ

4. รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจากผู้ใหญ่

5. รับผิดชอบทำงานที่ได้รับมอบหมาย

พัฒนาการด้านสติ

1. บอกความแตกต่างของ กลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่ได้

2. บอกชื่อ นามสกุลและอายุของตนเองได้

3. พยายามแก้ไขปัญหาคำยตนเอง

4. สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้

5. สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นและแปลกใหม่

6. รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร”

7. เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม

8. นับปากเปล่าได้ถึง 20

ระยะเวลาเรียน ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก ในวัยนี้ใช้เวลาประมาณ 1-3 ปี
การศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่เริ่มเข้าสถานศึกษาหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

สาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการและคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ความรู้ สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก บุคคล และสถานที่ที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กที่เด็กมีโอกาสใกล้ชิดหรือมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันและ เป็นสิ่งที่เด็กสนใจ จะไม่นั้นเนื้อหา การท่องจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะหรือกระบวนการ จำเป็นต้องบูรณาการทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กเช่น ทักษะการเคลื่อนไหว ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และควรปลูกฝังให้เด็ก เกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น รักการเรียนรู้ รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้น ทั้งนี้ผู้สอนอาจนำ สาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วยการสอนแบบบูรณาการ หรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับ ปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย สาระการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ประสบการณ์สำคัญ

ประสบการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็ก ได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่างๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไปพร้อมกันด้วย ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายได้แก่ การทรงตัวและ

การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่ การรักษาสุขภาพ และการรักษาความปลอดภัย ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ได้แก่ คนตรี สุนทรียภาพ การเล่น คุณธรรมจริยธรรม ประสบการณ์สำคัญ ที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ การเรียนรู้ทางสังคม ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่ การคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนกและการเปรียบเทียบ จำนวน มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ ระยะ) และเวลา

2. สารที่ควรเรียนรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่เด็ก อายุ 3 - 5 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกและแสดงมารยาทที่ดี

2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

2.4 สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 31-35)

ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาควรทำการศึกษาและทำความเข้าใจถึงแนวทาง การส่งเสริมเด็กปฐมวัย เนื่องจากเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ต้องพึ่งพา บทบาทของผู้ดูแลเลี้ยงดูจึงมีความสำคัญมาก ความรู้ ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการเป็นกัลยาณมิตร เลี้ยงดูด้วยความรัก เข้าใจ เอาใจใส่ ชี้แนะและช่วยเหลือเด็กอย่างเหมาะสม สม่าเสมอเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็ก การร่วมมือและประสานงานกันระหว่างพ่อแม่ หรือผู้ปกครองเด็กที่บ้าน กับครูหรือผู้ดูแลเด็กในสถานศึกษา ในการอบรมเลี้ยงดูให้สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีและเป็นไปอย่างรวดเร็วรอบด้าน การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ และบุคคลต่าง ๆ รอบตัวเด็ก ต่างก็ส่งเสริมบรรยากาศความสัมพันธ์ที่จะช่วยทำให้เด็กเกิดความรู้สึกรอบอุ่นใจ

ปลอดภัยและมั่นคง มีพื้นฐานที่ดีสำหรับการเจริญเติบโตไปอย่างเหมาะสม ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงวิกฤติของชีวิตมนุษย์ เป็นช่วงที่ระบบต่าง ๆ ของร่างกายมีการก่อตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในช่วงนี้ จะส่งผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กไปตลอดชีวิต การได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมในวัยนี้ ดังนั้นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย จึงควรยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักการในการส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย

พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูควรให้เด็กได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ สะอาดและปลอดภัย ฝึกให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ได้ออกกำลังกายเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อเล็กและกล้ามเนื้อใหญ่ จัดให้เด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ ให้เด็กได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยและพบแพทย์ตามกำหนด

2. หลักการในการส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์

พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูควรให้ความรัก ความเอาใจใส่ และส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามให้แก่เด็ก ฝึกให้เด็กมีจิตใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แสดงความรักต่อผู้อื่น ส่งเสริมให้เด็กได้มีกิจกรรมด้านดนตรีและศิลปะ ฝึกให้เด็กมีความสนใจและสนุกสนานในการเล่น หรือออกกำลังกายและสร้างความรู้สึกรับรู้มั่นคงปลอดภัย ไม่ให้เด็กตกอยู่ในสภาพที่หวาดกลัวหรือวิตกกังวล

3. หลักการในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม

พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้เลี้ยงดูควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีเหตุผลกับเด็กช่วยให้เด็กได้มีพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม ฝึกให้เด็กปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง เพื่อให้เรียนรู้บทบาทของตนเองและผู้อื่น นำเด็กเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมตามโอกาสอันสมควรเพื่อเรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคม ฝึกให้เด็กดูแลรักษาราชการและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อการปฏิบัติตนในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4. หลักการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา

พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้เลี้ยงดู ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา เปิดโอกาสให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ได้ฝึกทักษะและมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวผ่านประสาทสัมผัส ได้แก่ การดู การฟัง การชิม การสัมผัส และการดมกลิ่น จัดกิจกรรม ให้เด็กได้ใช้กระบวนการคิด เช่น การสังเกต การสัมผัส การแก้ปัญหา การละเล่น ทำงานศิลปะ จัดบริเวณหรือมุมเพื่อให้เด็กได้ทำกิจกรรมอย่างอิสระ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552 ข, หน้า 8)

แนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

กรมวิชาการ (2540, หน้า 3 – 5) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยไว้ว่า 1) เป็นการพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาควบคู่กันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการเล่น และการจัดประสบการณ์ 2) เป็นการเรียนรู้ที่มีผลมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่กระทำให้เกิดขึ้นด้วยตัวเอง 3) เป็นการเล่นของเด็ก ที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาความพร้อมทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ฉะนั้นการเล่นของเด็กจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการประสบการณ์ให้กับเด็ก และ 4) วัฒนธรรมและสังคมรอบตัว วัฒนธรรมและสังคมรอบตัวเด็ก จะมีผลให้เด็กแตกต่างกันออกไป ดังนั้นครูผู้สอนระดับปฐมวัยจึงจำเป็นต้องเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมและสังคมที่สิ่งแวดล้อมเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

แนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ได้ให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเพราะช่วงเวลาที่เหมาะสมเพราะช่วงเวลาที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการพัฒนาสมอง คือช่วง 5 ปีแรกของชีวิตการพัฒนาคูณภาพของมนุษย์ที่ยั่งยืน จะเป็นการป้องกันปัญหาของสังคมในระยะยาว จำเป็นต้องเริ่มต้นพัฒนาตั้งแต่ปฐมวัย การวางพื้นฐานที่ดี ถือเป็นการสร้างรากฐานที่แน่นแฟ้นให้แก่ประเทศชาติการศึกษาจึงเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ปัญหาสิ่งต่าง ๆ ในสังคมได้เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิดการพัฒนาศักยภาพและจิตความสามารถต่าง ๆ ที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งเป็นการสร้างสรรค์พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2540, หน้า 1) เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการตลอดจนเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดู หรือบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเลี้ยงดู และการให้การศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพเพราะการศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี พื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและการพัฒนาของเด็กแต่ละคนภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพของชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (กรมวิชาการ, 2546 หน้า 3-5) การจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย เป็นการดำเนินการจัดระบบการศึกษาให้เด็กปฐมวัย 0 – 5 ปี โดยยึดหลักการจัดการศึกษาด้วยการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลให้เด็กได้

เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยการเล่นและลงมือปฏิบัติด้วยตัวเองในสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาการของเด็กโดยมีวัตถุประสงค์ให้เด็กได้พัฒนาในทุก ๆ ด้าน คือร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 44)

การศึกษาเด็กปฐมวัยเพื่อต้องการให้เด็กมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คือด้านร่างกาย ส่งเสริมการเจริญเติบโตความแข็งแรงของร่างกาย ปลูกฝังนิสัยทางสุขภาพอนามัย ฝึกกิจนิสัย และสุนทรีย์ที่ดี ด้านจิตใจ อารมณ์ ส่งเสริมสุขภาพจิต ปลูกฝังให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีจิตใจ ปรองดองกับผู้อื่น ชื่นชมต่อความไพเราะ และสิ่งที่สวยงามมีจริยธรรมที่ดี ด้านสังคม ส่งเสริมพัฒนาการ และลักษณะนิสัย ปลูกฝังให้เด็กเคารพตนเอง มีสัมมาคารวะ มีระเบียบวินัยกล้าพูดกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง รู้จักการเล่น และการทำงานกับผู้อื่น พร้อมทั้งปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมด้าน สติปัญญา ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา รู้จักหาเหตุให้เกิดความเข้าใจตัดสินใจด้วยตัวเองได้สนใจ ต่อสิ่งรอบ ๆ ตัวมีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ 2543, หน้า 44 – 45) จึงถือเป็นระดับที่สำคัญที่สุดของชีวิต เพราะเป็นการปูพื้นฐาน ทางการศึกษาและส่งเสริมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของเด็กก่อนที่จะได้รับในระดับประถมศึกษา ซึ่งการศึกษาระดับนี้จะส่งผลและมีอิทธิพลต่อการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นและการดำรงชีวิตใน อนาคตเป็นอย่างมากส่วนทางด้านบุคลิกภาพนั้น ฟรอยด์ (Freud) นักจิตวิทยาชาวออสเตรีย กล่าวว่า พัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กช่วงอายุ 0 – 5 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดเพราะการพัฒนาการ ของเด็กในวัยนี้จะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาในวัยต่อ ๆ มา

สรุปได้ว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐาน การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก ตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา ซึ่งเด็กจะได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาตามวัยและความสามารถของ แต่ละบุคคล

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 99) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาว่าเป็นการที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น มีส่วนร่วมกับครู และโรงเรียนในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของลูก ให้คำปรึกษาและการเสริมแรง

บุญเทียม อังสวัสดิ์ (2542, หน้า 18) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิบัติกิจกรรม โดยเริ่มตั้งแต่ การสำรวจสภาพปัญหา การกำหนดความต้องการ การตัดสินใจและปฏิบัติ ตลอดจน การติดตามผลการดำเนินงานนั้น ๆ ด้วย

ธีรภัทร์ เจริญดี (2542, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองว่า หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ระหว่างผู้ปกครองและครูในการจัดการศึกษา นับตั้งแต่การระบุปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล ส่วนอีกนัยหนึ่ง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง งาน หรือกิจกรรมทางการศึกษาที่ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 138-139) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาว่าหมายถึง ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าว ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

ยุพาพร รูปงาม (2545, หน้า 6) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหา ด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของ บุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้ วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการ ปฏิบัติงานขององค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

สุวัช พานิชวงษ์ (2546, หน้า 20) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กิจกรรม กระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและสังคม ที่จะประกอบหรือปฏิบัติงาน ร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยมีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด

ตัดสินใจ เสียสละ ลงมือปฏิบัติ และประเมินผลงานร่วมกัน เป็นการสนองความต้องการของมนุษย์
ก่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือกันของทุกฝ่าย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546, หน้า 4) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม
คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วม
ด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วม
ด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546, หน้า 114) ได้ระบุว่า
การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด
นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุม
ประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยัง ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี 2
ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วม
ในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ
การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับ
ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ 1 การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา
โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา
การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการการคิด
ตามประเมินผลรวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลัง
อำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษา
ผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิด
กระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและ
ได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่
ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค
เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2547, หน้า 183) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม
หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของ
การเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิด
ความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา หมายถึง การที่ผู้ปกครอง เข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรม หรือส่งเสริมการจัดกิจกรรมระหว่างบ้านกับโรงเรียนที่จะช่วยพัฒนา ใ้งานการศึกษา หรือการเรียนรู้ของนักเรียนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และ/ หรือ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ โดยลงมือปฏิบัติ ช่วยเหลือ และร่วมรับผิดชอบในการระบุ สภาพปัญหา การตัดสินใจวางแผน ร่วมดำเนินการ และประเมินผล ตลอดจนยอมรับผลการดำเนินงาน และพร้อมที่จะแก้ไขและพัฒนางานการศึกษาต่อไปร่วมกัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

กัมภณฑ์ จุนโท (2543, หน้า 15) กล่าวว่าวิธีการที่ดีที่สุดและยอมรับกันโดยทั่วไป สำหรับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ การให้การศึกษา การศึกษาจะช่วยให้คนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ พัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคมส่วนรวม การจัดการศึกษาเพื่อให้เด็ก และเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญใน การพัฒนาประเทศมีคุณภาพตามที่มุ่งหวังได้ จำเป็นต้อง อาศัยปัจจัยหลายประการ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือความร่วมมือของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์ และผู้ปกครอง ตลอดจนชุมชนในท้องถิ่น บทบาทความร่วมมือทางการศึกษาของผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารโรงเรียน และครูอาจารย์นั้นได้ ปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว แต่บทบาทในการให้ความร่วมมือของผู้ปกครองต่อการศึกษาเพื่อสร้าง คุณภาพในตัวเด็กได้ถูกละเลยไปมาก ทั้ง ๆ ที่ผู้ปกครองเป็นบุคคลสำคัญ มีอิทธิพลต่อเด็กทั้ง ร่างกายและจิตใจ

ในขณะที่สุนทร บุญญธิการ (2544, หน้า 14-15) ได้สรุปว่า สิ่งที่พ่อแม่ต้องการสอน ให้ลูกรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมนั้น พ่อแม่จะต้องมีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึก ปลุกฝังค่านิยมให้ลูก ให้รู้จักปฏิบัติตนอย่างไร มีสิ่งใดที่จะส่งเสริมและมองเห็นคุณค่าต่าง ๆ ได้นั้น หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ตัวเด็ก ครอบครัวคือสถาบันหลักที่จะ จัดเกล้าให้เด็กก่อนที่จะเข้าสู่สังคมเพื่อพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในชีวิตได้ ส่วนโรงเรียนเป็น สถานศึกษาแหล่งที่สองที่จะรับช่วงต่อจากครอบครัว เช่น เรื่องการประหยัดพลังงาน เป็นต้น เมื่อมองย้อนกลับไปที่บ้าน พ่อแม่ควรมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนโดยปลุกฝังให้เด็กรับผิดชอบ และนำไปปฏิบัติที่โรงเรียนด้วย เช่น การประหยัดค่าไฟ ค่าน้ำ เป็นสิ่งที่ต้องปลุกฝังในตัวเด็กและ เห็นคิเห็นงามที่จะปลุกฝังคุณภาพชีวิตที่ดีให้เด็ก เด็กจะนำไปปฏิบัติที่โรงเรียนต่อไป

สุนน อมรวิวัฒน์ (2545, หน้า 27-28) กล่าวว่า มนุษย์เรียนรู้ได้กับทุกคน ทุกสิ่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ เส้นทางการเรียนรู้ไม่แยกส่วน สามารถสัมพันธ์ความรู้ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต กระบวนการ เรียนรู้ มีลักษณะบูรณาการขององค์ประกอบทุกด้าน การมองกระบวนการเรียนรู้ จึงต้องให้เห็น การเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่มีความสุข สร้างสรรค์ มีภูมิด้านทานความเสื่อมทั้งปวง ครอบครัวจึงเป็น

จุดเริ่มการเรียนรู้ของชีวิตลูก พ่อแม่เป็นครูคนแรก และเป็นครูที่ติดตามสอนลูกไปทุกช่วงวัย หัวใจของครูและหัวใจของพ่อแม่ คือ ความสัมพันธ์ ความรัก ความเข้าใจ และเอาใจใส่ หัวใจของพ่อแม่จึงรวมหัวใจของครูเข้าไว้เป็นใจดวงเดียว บ้านและโรงเรียนอาจมีระยะห่างไกลกัน แต่มีลูกเป็นสะพานเชื่อมให้ชิดใกล้ พ่อ แม่ จึงไม่ควรทอดทิ้งภาระการศึกษาให้แก่โรงเรียนฝ่ายเดียว ถ้าพ่อแม่เอาใจใส่ เข้าใจลูก และครูรักเอาใจใส่เข้าใจลูกศิษย์ ทั้งสองฝ่ายร่วมกันช่วยเหลือส่งเสริมให้ลูกได้เรียนรู้ไปเต็มศักยภาพที่มีอยู่ ฉะนั้น บุคลากรแรกที่ทำให้ความรู้ ให้ความรัก ให้ความเอาใจใส่และไฝ่ฝันอนาคตที่สดใสของลูก คือ พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองนั่นเอง พ่อแม่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูกของตนมาตั้งแต่ก่อนที่จะมีโรงเรียน บทบาทนี้เพิ่มพูนความสำคัญมิใช่ลดลงเมื่อลูกเติบโตขึ้นจนกว่าลูก ๆ จะสำเร็จการศึกษา มีอาชีพเป็นของตนเอง เป็นที่พึ่งแก่ตนเองและผู้อื่นได้ ดังนั้น ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ของเด็กนั่นเอง ที่จะช่วยดูแลเด็กตั้งแต่เล็ก ๆ จนกระทั่งเด็กสำเร็จการศึกษาโดยโรงเรียนจะเป็นผู้เริ่ม หรือช่วยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการเรียนการสอนและกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียน

จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของครอบครัว พ่อ แม่ ผู้ปกครอง มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้เด็กโดยเฉพาะเด็กปฐมวัย ได้มีพัฒนาการที่สมวัย มีค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ที่ดีเพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคงต่อไปในอนาคตและในการพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี ผู้ปกครองยังจะสามารถช่วยสนับสนุนได้ตลอดเวลา เนื่องจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก การร่วมมือกับโรงเรียนจะเปรียบเสมือนเป็นการเพิ่มพลังในการพัฒนาเด็กที่เหมาะสมและสอดคล้อง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันจะส่งผลให้เด็กมีความมั่นคงทางจิตใจและแสดงออกทางพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

ลักษณะการมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะ ซึ่งส่งผลให้มีความหลากหลายของการนำไปปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคล สถานการณ์ ความพร้อมและแนวคิดของผู้ปฏิบัติ ดังเช่นที่ วรวิทย์ วรรณโกวิทชาติ (2542, หน้า 25-26) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานหรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำกันเป็นระยะ ๆ หรือประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดของโครงการทั้งหมด

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 143) กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

กรมสามัญศึกษา (2544, หน้า 6) ได้เสนอลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ หมายถึง การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ แล้วร่วมตัดสินใจทั้งในช่วงเริ่มต้น ช่วงวางแผนและช่วงปฏิบัติตามแผน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง การกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ หมายถึง การทำประโยชน์ให้กับงานทั้งช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือโดยการบริหารประสานงาน และขอความช่วยเหลือ
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การประเมินว่าการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งการประเมินผลความก้าวหน้าและประเมินผลสรุปรวมยอด โดยสังเกตจากความชอบ และความคาดหวังซึ่งมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลได้
5. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ หมายถึง การรับผลประโยชน์ทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มทั้งทางบวกและทางลบ

โกวิท พวงงาม (2545, หน้า 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้น ได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 116) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

2. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

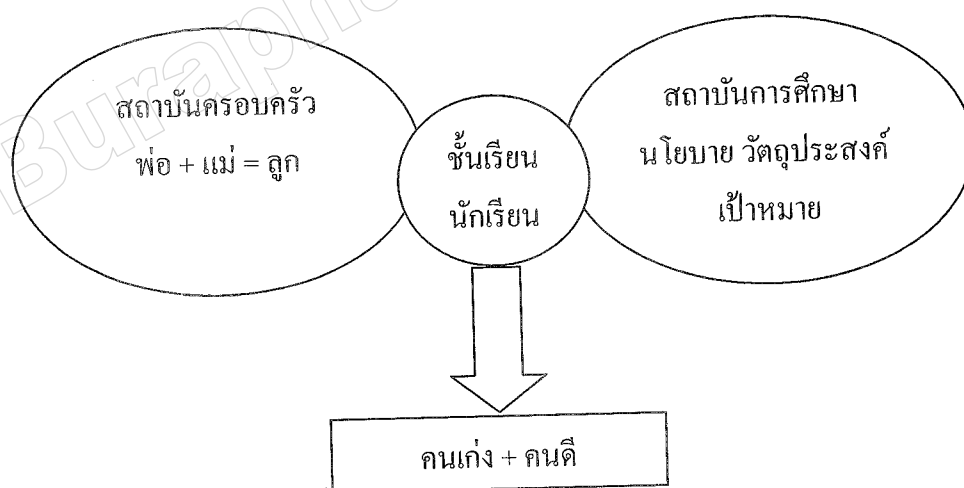
3. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษานั้น ผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมได้ในหลายลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

ทศนีย์ ทองสว่าง (2543, หน้า 141) กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองหรือครอบครัวว่ามีความสำคัญมาก เพราะเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ทำให้การศึกษาและอบรมบ่มนิสัย (Socialization) แก่สมาชิกเนื่องจากความใกล้ชิดและผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จึงมีอิทธิพลต่ออารมณ์ เจตคติและแบบแผนความประพฤติของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง (สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 132) ครอบครัวสมัยใหม่ไม่สามารถรับทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์จึงแบ่งภาระซึ่งเป็นหน้าที่ของครอบครัวให้กับโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา (Education Institution) เป็นหน่วยปฏิบัติรับหน้าที่ส่วนนี้ไป ทำให้เกิดการแบ่งงานกันและร่วมมือกันทำ โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมโดยเฉพาะ เพราะเป็นแหล่งปลูกฝังความรู้ ความคิดและวิทยาการต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ ครอบครัวและโรงเรียน มีวิธีการให้การศึกษาที่สอดคล้องกันที่สำคัญ คือ 1) กระบวนการสังคมประกิต (Socialization Process) 2) กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) 3) กระบวนการถ่ายโยงความรู้ (Transfer Ability Process) อยู่บนเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน คือต้องการให้การเรียนรู้และฝึกฝนให้ผู้เรียนเหล่านั้นเป็น “คนดีที่มีความสามารถ” (Manhood and Manpower) เพื่อจะได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ครอบครัวและโรงเรียน จึงมีหน้าที่ร่วมกัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับสถาบันครอบครัว (ธีรารัง อุดมไพจิตรกุล, 2543, หน้า 72)

เอปสไตน์ (Epstein 1995, pp. 701-705) ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาโดยมีความพยายามที่จะให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และได้เสนอ “โครงสร้างการมีส่วนร่วม

ร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน 6 แบบ (Epstein's Framework of 6 Types of Parent Involvement) ประกอบด้วย (Epstein, 1997, pp.74-81)

1. การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง (Parenting) หมายถึง ความรับผิดชอบพื้นฐานของครอบครัว (Basic Responsibilities of Families) ได้แก่ การจัดเตรียมที่อยู่อาศัย (Housing) สุขภาพ (Health) โภชนาการ (Nutrition) เครื่องนุ่งห่ม (Clothing) ความปลอดภัย (Safety) ทักษะของผู้ปกครอง (Parenting Skills) ต่อเด็กทุกระดับอายุ สภาพบ้านที่สนับสนุนเด็กในฐานะนักเรียนทุกระดับชั้น ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมเพื่อช่วยโรงเรียนให้เข้าใจเด็กและครอบครัว

2. การสื่อสาร (Communicating) หมายถึง ความรับผิดชอบพื้นฐานของโรงเรียน (Basic Responsibilities of Schools) ได้แก่ การสื่อสารจากโรงเรียนสู่บ้าน (School-to-Home) และการสื่อสารจากบ้านสู่โรงเรียน (Home-to-School)

3. การอาสาสมัคร (Volunteering) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่โรงเรียนและเพื่อโรงเรียน (Involvement at School and for the School) ได้แก่ การอาสาสมัครในโรงเรียนหรือชั้นเรียน เช่น ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน หรือผู้ปกครอง ในด้านต่าง ๆ การอาสาสมัครเพื่อโรงเรียน หรือชั้นเรียน เช่น ช่วยโครงการของโรงเรียนและความก้าวหน้าของเด็กในทุกที่ทุกเวลา การเป็นผู้ร่วมในทุกการแสดง กีฬา เหตุการณ์ การมอบรางวัล การเฉลิมฉลอง และอื่น ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

4. การเรียนรู้ที่บ้าน (Learning at Home) หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมที่บ้านให้เหมาะสมหรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก

5. การตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง การมีส่วนร่วมหรือการเป็นผู้นำในองค์การต่าง ๆ เช่น สมาคมผู้ปกครองและครู (Parent and Teacher Association: PTA) องค์การผู้ปกครองและครู (Parent and Teacher Organization: PTO) หรือสภาที่ปรึกษา คณะกรรมการ หรือกลุ่มที่ปรึกษาโรงเรียนอิสระต่าง ๆ โดยการเป็นสมาชิก ผู้มีส่วนร่วม ผู้นำหรือตัวแทน เป็นต้น

6. การร่วมมือกับชุมชน (Collaborating with Community) หมายถึง การเชื่อมโยงชุมชนให้มาช่วยเหลือโรงเรียน นักเรียน และครอบครัว หรือการเชื่อมโยงโรงเรียนให้ไปช่วยชุมชน

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ยังมีอีกหลายลักษณะตามกิจกรรมที่โรงเรียนและครูร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น โดยมอร์ริสัน (Morrison, 2000, pp. 363-364) ได้เสนออีกกิจกรรมการมีส่วนร่วมสำหรับผู้ปกครองในการจัดการศึกษาว่า การจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมต้องให้เป็นไปอย่างสบาย ครูสามารถจัดกิจกรรมที่จะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างน้อย 4 วิธี คือ

1. วิธีให้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นวิธีที่มุ่งให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานตามความสามารถของผู้ปกครองเอง เช่น การเป็นผู้ช่วยครู การเป็นพี่เลี้ยงเด็ก การหาทุน การร่วม

ทำงานธุรการ เป็นต้น การมีส่วนร่วมแบบนี้ผู้ปกครองจะได้ผลประโยชน์ร่วมด้วยและค่อนข้างเป็นเอกเทศ

2. วิธีให้มีส่วนร่วมโดยเน้นกระบวนการ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการศึกษา เป็นผู้ให้แนวคิด ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา เช่น การวางแผนหลักสูตร การคัดเลือกตำรา การวางมาตรฐานการทำงาน เป็นต้น วิธีการนี้กำลังแพร่หลายเพราะทั้งผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจทางการศึกษา

3. วิธีการมีส่วนร่วมโดยเน้นการพัฒนา เป็นการมีส่วนร่วมที่มุ่งพัฒนาคุณภาพครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองโดยตรง เพราะผู้ปกครองที่เข้าร่วมจะได้เรียนรู้วิธีปฏิบัติที่เป็นการสร้างเสริมครอบครัว การมีส่วนร่วมลักษณะนี้พบในโครงการความร่วมมือของโรงเรียนชุมชน โรงเรียนสหกรณ์ และโครงการเสดสตาร์ทของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

4. วิธีการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ คือ การประมวลวิธีการดังกล่าวข้างต้นมาประสานกัน โดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง และให้ครอบครัวมีส่วนร่วมการตัดสินใจในกิจกรรมของโรงเรียน และในเรื่องการมีส่วนร่วมนี้

นอกจากนี้ รายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 153-157) ได้เสนอการมีส่วนร่วมของพ่อ แม่ ผู้ปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทยในการพัฒนาการศึกษา ดังนี้

1. การเชิญผู้ปกครอง และผู้อาวุโส กรรมการชุมชน มาเยี่ยมโรงเรียน และจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพบปะกับครู สังเกตกิจวัตรการเรียนของเด็ก เห็นสภาพแวดล้อมที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่เด็กในโรงเรียน ร่วมคิดร่วมประชุมในหัวข้อต่าง ๆ ในเวลาและสถานการณ์ที่เหมาะสม

2. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การจัดห้องพบปะสังสรรค์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นที่ที่ผู้ปกครองได้มาพักรอเด็กและได้พบปะกันอย่างไม่เป็นทางการ มีการจัดข้อมูลต่าง ๆ ให้ทราบ มีเอกสาร หนังสือที่เป็นประโยชน์ได้อ่านและร่วมหารือกัน มีป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อสื่อสารข่าวสาร กิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งมีป้ายของเด็ก ๆ หรือคณะกรรมการนักเรียนที่สามารถสื่อสารเรื่องราว

3. การเชิญผู้ปกครองมาเป็นอาสาสมัครในงานด้านต่าง ๆ เช่น การเป็นครูร่วมสอน การเป็นโค้ชนักกีฬา การติว หรือสอนพิเศษในความรู้เฉพาะด้าน การรับเป็นเจ้าภาพในการสนับสนุนค่าเดินทางทัศนศึกษาในบางรายการ การเปิดสถานที่ทำงานของผู้ปกครองให้เด็กไปดูงานไปฝึกงาน การจัดคณะเจ้าหน้าที่ของบริษัทมาให้ความรู้เสริมในเรื่องการงานอาชีพที่เด็กมีความสนใจ

4. การจัดประชุมปฏิบัติการในหัวข้อต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยมีการกำหนดปฏิทินการประชุมไว้ล่วงหน้า เพื่อปลูกเร้าความสนใจและจะได้เตรียมตัวและเวลาไว้ก่อนล่วงหน้า

5. การจัดกิจกรรมตามวาระ เช่น การจัดติววิชาต่าง ๆ ในช่วงใกล้สอบ โดยอาศัยทรัพยากรจากศิษย์เก่า รุ่นพี่ ผู้ปกครองบางท่านที่มีความรู้ด้านนั้นอยู่แล้วมาช่วยให้ความรู้พิเศษเพิ่มเติม โดยโรงเรียนจัดหาสถานที่รับรอง หรืออำนวยความสะดวกให้เหมาะสม

6. การจัดทำเอกสาร จดหมายข่าวจากโรงเรียนถึงผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ โดยหาอาสาสมัครผู้ร่วมเขียน ผู้ร่วมกันข้อมูลจากกลุ่มผู้ปกครองที่มีความสนใจ

7. คณะกรรมการสมาคมครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาควรร่วมกันกำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองให้ชัดเจนมากขึ้น ในการกำหนดบทบาทและแนวทางดังกล่าว ควรมีการกำหนดเขตอำนาจความรับผิดชอบในส่วนผู้ปกครองให้ชัดเจน การกระจายอำนาจให้ผู้ปกครองเข้าร่วมและมอบอำนาจ การตัดสินใจบางระดับให้ จะส่งผลให้ผู้ปกครองเข้าใจขอบเขต บทบาทที่ชัดเจน รู้สึกมีพันธะผูกพันเข้ามาร่วมงานโดยความตั้งใจ และเต็มใจมากขึ้น

8. โรงเรียนทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวกให้ครอบครัวเข้ามาร่วมงาน โดยทำหน้าที่ประสานและให้ข้อมูลข้อเท็จจริงตามที่ผู้ปกครองต้องการหรืออาจจัดให้มีบุคลากรที่เป็นตัวแทนของผู้บริหาร เข้ามาทำหน้าที่ประสานงานอย่างใกล้ชิดมากขึ้น เพื่อติดตามผู้ปกครองและพัฒนาความสัมพันธ์ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

9. การกำหนดกิจกรรมพัฒนาความสัมพันธ์กับครอบครัวในลักษณะต่าง ๆ โรงเรียนและผู้ปกครองควรมีการคิดค้นรูปแบบกิจกรรมและมีการกำหนดให้หลากหลาย เพื่อให้ผู้ปกครองสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามความสนใจของตนมากขึ้น เช่น การจัดประชุมประจำในระดับห้องเรียน และระดับชั้นเรียน การจัดประชุมผู้ปกครองเฉพาะกลุ่ม เช่น เฉพาะกลุ่มที่เด็กเป็นเพื่อนสนิทสนมกันอยู่แล้ว เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้รู้จักพ่อแม่ ของเพื่อนที่ลูกของตนสนิทสนมด้วยการจัดประชุมกลุ่มผู้ปกครองที่ประสบปัญหาในการเลือกแผนการเรียนของลูก หรือเรื่องอื่น ๆ ที่มีความหลากหลาย หรือเป็นความสนใจเฉพาะเรื่อง หรือการจัดตั้งคณะกรรมการพิทักษ์และคุ้มครองเด็กจากการถูกละเมิดในด้านต่าง ๆ

10. การส่งข่าวสารข้อมูลถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างไม่เป็นทางการด้วยจดหมายที่ไม่มีลักษณะเป็นทางการเกินไป ซึ่งอาจเป็นจดหมายที่ครูเขียนถึงผู้ปกครองบางรายด้วยตนเอง เพื่อบอกเล่าข้อมูลเกี่ยวกับเด็กในด้านต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ

11. การเยี่ยมบ้าน โดยผู้แทนผู้ปกครองและครูที่เด็กมีความสนิทสนมด้วย ในกรณีที่เด็กบางรายอาจมีความจำเป็นที่ครูต้องแลกเปลี่ยนข้อมูลกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และไม่สามารถนัดพบกันที่โรงเรียนได้หรือทางผู้ปกครองไม่ว่างที่จะมาพบครูของเด็กในโรงเรียน

12. การจัดประชุม ฝึกอบรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจร่วมกันโรงเรียนควรจัดกิจกรรมอบรมครู บุคลากรในโรงเรียน ให้รับทราบและมีความเข้าใจนโยบายของโรงเรียนที่มีต่อครอบครัวให้ชัดเจน เพื่อจะได้ร่วมกันเป็นตัวแทนในการตอบปัญหาของผู้ปกครองได้อย่างเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 71-75) ได้รายงานการศึกษาจากการสอบถาม ครู/อาจารย์ พ่อแม่ ผู้ปกครองของโรงเรียนต่าง ๆ ประมาณ 1,500 คน โดยการออกแบบสอบถามในประเด็นด้าน การอบรมเลี้ยงดู การสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน การอาสาสมัครเพื่อพัฒนาการศึกษา การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนที่บ้าน การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน และการเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากร โดยประเด็นดังกล่าวได้รายละเอียดของกิจกรรม ซึ่งเป็นแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและพ่อแม่ ผู้ปกครอง ดังนี้

1. แนวทางการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ด้านการอบรม เลี้ยงดู
 - 1.1 พัฒนาสมองของลูกตั้งแต่วัยในครรภ์โดยรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ มีประโยชน์และหมั่นออกกำลังกายอย่างเหมาะสม
 - 1.2 สร้างสัมพันธภาพหรือบรรยากาศที่ดีในครัวเรือน ทำครอบครัวให้อบอุ่น มีความรักที่เอื้ออาทรอย่างทั่วถึง
 - 1.3 ให้ลูกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกาย และให้ฝึกออกกำลังกายอย่างเหมาะสม
 - 1.4 ตรวจและพัฒนาสุขภาพของลูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้
 - 1.5 สังเกตแว่ความสามารถ และความสนใจของลูก
 - 1.6 อ่านหนังสือให้ลูกฟัง และเล่านิทานการโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์พร้อมกับลูก
 - 1.7 เล่นกับลูกเพื่อฝึกการพูด การฟัง การสังเกต และการคิดวิเคราะห์
2. แนวทางการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ด้านการสื่อสาร
 - 2.1 พบปะครูของลูกอย่างสม่ำเสมอ เพื่ แลกเปลี่ยนข้อมูลของลูกที่อยู่ที่บ้าน
 - 2.2 ดูแลลูกในเรื่องการให้ไปโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ การเรียนและการทำการบ้าน
 - 2.3 ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ
 - 2.4 พบปะเครือข่ายผู้ปกครองและบุคลากรภายในโรงเรียน

3. แนวทางการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ด้านการเป็นอาสาสมัคร เพื่อพัฒนาการศึกษา

3.1 ให้ความร่วมมือเป็นอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เป็นครูพ่อ ครูแม่ในการสอนหรืออบรมวิชาการต่าง ๆ ตามความถนัดหรือเชี่ยวชาญ ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านปัจจัยเพื่อพัฒนาบุคลากรครู ของโรงเรียนในการฝึกอบรมและพัฒนา ด้านวิชาการต่าง ๆ การลงมือช่วยพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การช่วยฝึกทักษะ การกีฬาแก่นักเรียน การเข้ามาดูแลด้านโภชนาการในโรงเรียน เป็นต้น

3.2 จัดตั้งกลุ่ม/ ชมรม/ สมาคมผู้ปกครองโรงเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้ง สมาคมผู้ปกครอง

3.3 สร้างและขยายเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครองส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายทั้งภายในโรงเรียน และระหว่างโรงเรียน

4. แนวทางการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ด้านการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่บ้าน

4.1 จัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เอื้ออำนวยต่อกระบวนการเรียนรู้ และการคิดสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง

4.2 ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมตามศักยภาพ

5. แนวทางการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ด้านการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน

5.1 สมัครเข้าเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนลูก

5.2 เข้าร่วมฟังและอบรมความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานในโรงเรียน

5.4 การเข้าร่วมคิดวิเคราะห์ ช่วยแก้ปัญหา เช่น กระบวนการเรียนการสอน การบริหาร การเงินการบริหารงานบุคคล การป้องกันภัย จากภายนอกโรงเรียน การกำหนดและจัดลำดับ ความต้องการของงาน/ โครงการ ร่วมประเมินผลการดำเนินงานเพื่อตรวจสอบและให้ความเห็น เพื่อการปรับปรุงงาน

5.5 ร่วมรับผิดชอบในผลงานที่เกิดขึ้นของโรงเรียนในฐานะเป็นผู้มีส่วนร่วม

6. แนวทางการสร้างความร่วมมือของพ่อแม่ผู้ปกครอง ด้านการเป็นผู้ประสานงานในการระดมทรัพยากร

6.1 ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างแหล่ง ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา กับโรงเรียน

6.2 ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เช่น บุคลากรหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น เงินทุนวิทยาการใหม่ ๆ หรือด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเหลือโรงเรียนให้สามารถบริหารงานได้อย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เนื่องจากเด็กอายุ 3-5 ปีเป็นวัยที่ร่างกายและสมองของเด็กกำลังเจริญเติบโต เด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่ ดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กวัยนี้มีโอกาสเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้สำรวจ สร้างสรรค์ เล่น ทดลอง ค้นพบด้วยตนเอง ได้มีโอกาสได้คิดแก้ปัญหา เลือกรับเลือก ตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ผู้ที่รับผิดชอบจึงมีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู และจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาเต็มศักยภาพส่งเสริมให้เด็กสังเกต สำรวจ สร้างสรรค์ และยิ่งเด็กมีความกระตือรือร้นยิ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบจึงต้องส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรัก ความเข้าใจ ความเอาใจใส่เด็กวันนี้เป็นพิเศษ เพราะจะเป็นพื้นฐานที่ช่วยเตรียมพร้อมให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียน และในชีวิตของเด็กต่อไป ประเด็นในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียกกิจกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน แต่ทั้งนี้ประสบการณ์ที่จัดจะต้องครอบคลุมประสบการณ์สำคัญที่กำหนดในหลักสูตรที่กำหนดในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และควรยืดหยุ่นให้มีสาระที่ควรเรียนรู้ที่เด็กสนใจและสาระที่เรียนรู้ที่ผู้สอนกำหนด

หลักการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 50-56)

ได้กำหนดหลักการจัดประสบการณ์ไว้ ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

แนวทางการจัดประสบการณ์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 50-56)

ได้ให้แนวทางการจัดประสบการณ์ คือ

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และคิดนำเสนอความคิดโดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ
8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้อาการณไว้
9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
10. จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำข้อมูลที่ได้นี้มาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอย่างไร เมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

1. กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวันและยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น

วัย 3 ปี มีความสนใจช่วงชั้นประมาณ 8 นาที

วัย 4 ปี มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที

วัย 5 ปี มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที

2. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

4. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้องกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่จะต้องออกกำลังมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่นำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้

1. การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยวะต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

2. การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตัวเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส่วน ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3. การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเองรับผิดชอบข้อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือก ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติ โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

4. การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมประจำวันมีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน อย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎ กติกา ข้อตกลงของส่วนร่วมเก็บของเข้าที่เมื่อเล่น หรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

5. การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาการคิดรวบยอดสังเกต จำแนกเปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนา อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทดลอง ศึกษา นอกสถานที่ รับประทานอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษา ที่เหมาะสมกับวัยอย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

6. การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีอากาษาใช้ภาษาสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกความนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความ หลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน และบุคลากรที่ แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่ เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

7. การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้กนิ กรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กเล่นบทบาทสมมติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่น ก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น แท่งไม้รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

รูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวัน

การจัดตารางกิจกรรมประจำวันสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ในการนำไปใช้ของแต่ละหน่วยงานและสภาพชุมชน ที่สำคัญผู้สอนจะต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรม ให้ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน จึงขอเสนอแนะสัดส่วนเวลาในการพัฒนาเด็กแต่ละวัน ตามตารางที่ 1 ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 50-57)

ตารางที่ 1 สัดส่วนเวลาในการจัดกิจกรรมประจำวัน

รายการการพัฒนา	อายุ 3 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)	อายุ 4 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)	อายุ 5 ปี ชั่วโมง : วัน (ประมาณ)
1. การพัฒนาทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน (รวมทั้งในการช่วยตนเองในการแต่งกายการรับประทานอาหาร สุขอนามัย และการนอนพักผ่อน)	3	2 ½	2 ½
2. การเล่นเสรี	1	1	1
3. การคิดและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	1	1	1
4. กิจกรรมด้านสังคม (การทำงานร่วมกับผู้อื่น)	½	¾	1
5. กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่	¾	¾	¾
6. กิจกรรมที่มีการวางแผนโดยผู้สอน	¾	1	1
เวลาโดยประมาณ	7	7	7

สัดส่วนเวลาในการจัดกิจกรรมประจำวัน เป็นการจัดสัดส่วนในการจัดกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพื่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ (กิจกรรมในวงกลม) กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมกลางแจ้ง และเกมการศึกษา ที่จำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้กับนักเรียนทุกวัน โดยมีหลักการดังนี้

1. สัดส่วนของเวลาในแต่ละวันที่นำเสนอไว้สามารถปรับและยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับผู้สอนและสภาพการณ์ โดยยึดหลักการจัดกิจกรรมประจำวันประกอบ

2. ตัวอย่างข้อรายการการพัฒนาที่นำเสนอให้ความสำคัญกับทักษะพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาปฐมวัยเป็นการศึกษาขั้นแรกที่จะช่วยให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน ซึ่งเด็กช่วงอายุ 3 ปี ต้องใช้เวลาในการทำกิจวัตรประจำวันมาก และเมื่อเด็กอายุมากขึ้นเวลาที่ให้จะน้อยลง เพราะเด็กเกิดทักษะการช่วยเหลือตนเองแต่กิจกรรมด้านสังคมเด็กที่อายุน้อยยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นการให้เวลาในช่วงอายุ 3 ปีจึงให้เวลาน้อยและจะเพิ่มขึ้นเมื่อเด็กอายุ

มากทั้งนี้เพราะเด็กต้องการเวลาในการเล่นทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่นมากขึ้น เป็นการฝึกให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2. การจัดสภาพแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาปฐมวัย มีความสำคัญต่อเด็กเนื่องจากธรรมชาติของเด็กในวัยนี้สนใจจะเรียนรู้ ค้นคว้า ทดลอง และต้องการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ดังนั้นการจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมตามความต้องการของเด็ก จึงมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม และการเรียนรู้ของเด็ก เด็กสามารถเรียนรู้จากการเล่นที่เป็นประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า จึงจำเป็นต้องจัดสิ่งแวดล้อมสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของหลักสูตร เพื่อส่งผลให้บรรลุจุดหมายในการพัฒนาเด็ก (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 97-98)

การจัดสภาพแวดล้อมจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ความสะอาด ความปลอดภัย
2. ความมีอิสระอย่างมีขอบเขตในการเล่น
3. ความสะดวกในการทำกิจกรรม
4. ความพร้อมของอาคารสถานที่ เช่น ห้องเรียน ห้องน้ำห้องส้วม สนามเด็กเล่น ฯลฯ
5. ความเพียงพอ เหมาะสมในเรื่องขนาด น้ำหนัก จำนวน สีของสื่อหรือเครื่องเล่น
6. บรรยากาศในการเรียนรู้ การจัดที่เล่นมุมประสบการณ์ต่างๆ

สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

หลักสำคัญในการจัดต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะอาด เป้าหมายการพัฒนาเด็ก ความเป็นระเบียบ ความเป็นตัวของตัวเอง ให้เด็กเกิดความรู้สึกรอบอุ่น มั่นใจ และมีความสุข ซึ่งอาจจัดแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการประกอบกิจกรรมตามหลักสูตร ดังนี้

1. พื้นที่อำนวยความสะดวกเพื่อเด็กและผู้สอน
 - 1.1 ที่แสดงผลงานของเด็ก อาจจัดเป็นแผ่นป้าย หรือที่แขวนผลงาน
 - 1.2 ที่เก็บแฟ้มผลงานของเด็ก อาจจัดทำเป็นกล่องหรือจัดใส่แฟ้มรายบุคคล
 - 1.3 ที่เก็บเครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก อาจทำเป็นช่องตามจำนวนเด็ก
 - 1.4 ที่เก็บเครื่องใช้ของผู้สอน เช่น อุปกรณ์การสอน ของส่วนตัวผู้สอน ฯลฯ
 - 1.5 ป้ายนิเทศตามหน่วยการสอนหรือสิ่งที่เด็กสนใจ
2. พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมและการเคลื่อนไหว ต้องกำหนดให้ชัดเจน ควรมีพื้นที่ที่เด็กสามารถจะทำงานได้ด้วยตนเอง และทำกิจกรรมด้วยกันในกลุ่มเล็ก หรือกลุ่มใหญ่ เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมหนึ่งโดยไม่รบกวนผู้อื่น

3. พื้นที่จัดมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์ สามารถจัดได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของห้องเรียน จัดแยกส่วนที่ใช้เสียงดังและเงียบออกจากกัน เช่น มุมบล็อกอยู่ห่างจากมุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติอยู่ติดกับมุมบล็อก มุมวิทยาศาสตร์อยู่ใกล้มุมศิลปะ ฯลฯ ที่สำคัญจะต้องมีของเล่น วัสดุอุปกรณ์ในมุมอย่างเพียงพอต่อการเรียนรู้ของเด็ก การเล่นในมุมเล่นอย่างเสรีมักถูกกำหนดไว้ในตารางกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้โอกาสเด็กได้เล่นอย่างเสรี ประมาณวันละ 60 นาที การจัดมุมเล่นต่าง ๆ ผู้สอนควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

3.1 ในห้องเรียนควรมีมุมเล่นอย่างน้อย 3-5 มุม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของห้อง

3.2 ควรมีการผลัดเปลี่ยนสื่อของเล่นตามมุมบ้าง ตามความสนใจของเด็ก

3.3 ควรจัดให้มีประสบการณ์ ที่เด็กได้เรียนรู้ไปแล้วปรากฏอยู่ในมุมเล่น เช่น เด็กเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ผู้สอนอาจจัดให้มีการเลี้ยงหนอน หรือมีผีเสื้อตัวฟ้าใส่กล่องไว้ให้เด็กดูในมุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์ ฯลฯ

3.4 ควรเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดมุมเล่น ทั้งนี้เพื่อมุ่งใจให้เด็กได้รู้สึกเป็นเจ้าของ อยากเรียน อยากเข้าเล่น ฯลฯ

3.5 ควรเสริมสร้างวินัยให้กับเด็ก โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อเล่นเสร็จและจะต้องจัดเก็บอุปกรณ์ทุกอย่างเข้าที่ให้เรียบร้อย

สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน

สภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน คือ การจัดสภาพแวดล้อมภายในอาณาบริเวณรอบ ๆ สถานศึกษา รวมทั้งจัดสนามเด็กเล่น พร้อมเครื่องเล่นสนาม จัดระวางรักษาความปลอดภัยภายในบริเวณสถานศึกษาและบริเวณรอบนอกสถานศึกษา ดูแลรักษาความสะอาด ปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่นรอบ ๆ บริเวณสถานศึกษา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 41-44)

ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 41-44) ได้กล่าวไว้ว่าบริเวณสนามเด็กเล่น ควรมีพื้นผิวหลายประเภท เช่น ดิน ทราย หญ้า พื้นสำหรับเล่นของเล่นที่มีล้อ รวมทั้งที่ร่ม ที่โล่งแจ้ง พื้นดินสำหรับขุด ที่เล่นน้ำ บ่อทราย พร้อมอุปกรณ์ ประกอบการเล่น เครื่องเล่นสนามสำหรับปีนป่าย ทรงตัว ฯลฯ ทั้งนี้ต้องไม่ติดกับบริเวณที่มีอันตราย ต้องหมั่นตรวจตราเครื่องเล่นให้อยู่ในสภาพแข็งแรง ปลอดภัยอยู่เสมอ และหมั่นดูแลเรื่องความสะอาดที่นั่งเล่นพักผ่อน จัดที่นั่งไว้ใต้ต้นไม้ที่ร่มเงา อาจใช้กิจกรรมกลุ่มย่อย ๆ หรือกิจกรรมที่ต้องการความสงบ หรืออาจจัดเป็นลานนิทรรศการให้ความรู้แก่เด็กและผู้ปกครอง บริเวณธรรมชาติ ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผักสวนครัว หาบริเวณสถานศึกษาไม่มากนักอาจปลูกพืชในกระบะหรือกระถาง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาในระดับปฐมวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จะช่วยให้เด็กมีความเจริญเติบโตมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ได้เป็นอย่างดี เด็กจะมีความสุข สนุกสนานกับสิ่งที่เด็กต้องการ และยังเป็นส่งเสริมความสามารถของเด็กในการเรียนรู้ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีอาคารเรียนสะอาดปลอดภัย มีต้นไม้ร่มรื่น สวยงาม มีเครื่องเล่นสนามเพียงพอ ปลอดภัย สะอาด สวยงามทันสมัยและเหมาะสมกับจำนวนเด็ก

3. การอบรมเลี้ยงดู

ครอบครัวเป็นโรงเรียนตามธรรมชาติของเด็ก เด็กเรียนรู้จากครอบครัว โดยกระบวนการธรรมชาติ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2541, หน้า 77) ในขณะที่เราให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างมาก แต่จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการใช้เวลาของผู้เรียนพบว่าเด็กใช้เวลา ส่วนใหญ่อยู่ที่บ้านกับครอบครัว เด็กมีโอกาสในห้องเรียนเพียงร้อยละ 19 ของเวลาทั้งหมด ดังนั้น เด็กสามารถเรียนรู้นอกห้องเรียนถึงร้อยละ 81 ของเวลาทั้งหมด เปรียบเทียบกันแล้ว จะเห็นได้ว่าเวลาในโรงเรียนกับเวลาที่เด็กเด็กมีจริงในชีวิตประจำวันนั้นต่างกันมาก (รุ่ง แก้วแดง, 2541, หน้า 77) เด็กเรียนรู้ทุกวินาที สภาพแวดล้อม คือ ของจริงที่จะทำให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น เด็กไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนตลอดเวลา ผู้ปกครองจึงควรมีความเข้าใจบุตรหลานของตนเอง เพราะถ้ามีการส่งเสริมเด็กที่บ้านและโรงเรียน ย่อมจะเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ในระบบหรือในโรงเรียนให้เป็นไปอย่างดี มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นนั่นเอง แต่ถ้าผู้ปกครองไม่มีความเข้าใจตลอดจนไม่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ การสอน อาจจะทำให้การเรียนรู้ที่โรงเรียนได้ผลน้อยลง (จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2545, หน้า 40-42)

พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้และเสริมสร้างการเรียนรู้ ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 11) เช่นเดียวกับแนวคิดของ รุ่ง แก้วแดง (2541, หน้า 172-174) ที่ว่า ครอบครัว คือ ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center) หากสามารถทำให้ทุกครอบครัวเป็นศูนย์การเรียนรู้ในอุดมคติที่มีความรัก ความอบอุ่น ความหวังดี และความหวังดี เป็นจุดเชื่อมโยงการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญที่สุด แล้ว การที่จะให้สังคมไทยเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” ก็จะไม่ไกลเกินฝันอีกต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2544, หน้า 4-6) และอาภา ภมรบุตร (2545, หน้า 1-2) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองในกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่บ้านของผู้ปกครองร่วมกับทางโรงเรียน ดังนี้

1. การอบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นคนดี พ่อแม่ผู้ปกครองต้องคอยสอดส่องไม่ให้เด็กประพฤติตนเสียหยาบ เข้าใจเด็ก เอาใจใส่ในเรื่องการเรียนเป็นกำลังใจให้บุตรหลานในเรื่องการเรียน

ช่วยชี้แนะเด็กให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง จัดสภาพแวดล้อมภายในบ้านให้เหมาะสม มีที่ให้ทำการบ้านและทบทวนบทเรียนอย่างเป็นสัดส่วน และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตาม

2. ไม่ปล่อยปละละเลยในพฤติกรรมที่ไม่ดีบุตรหลาน เด็กหลายคนที่ล้มเหลวในเรื่องการเรียน เพราะพ่อแม่ผู้ปกครองไม่เอาใจใส่ให้ความสำคัญกับการทำงานจนลืมเรื่องสำคัญอื่น ๆ เริ่มจากเด็กไม่ทำการบ้าน ไม่สนใจเรียน ไม่ทบทวนบทเรียน และทางพ่อแม่ผู้ปกครองก็ไม่สนใจ ไม่กวดขัน จึงทำให้เรียนไม่ทันเพื่อน เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน หนีเรียน จนในที่สุดก็ไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะทำให้เกิดความเสียหายทั้งกับตนเองและครอบครัว

3. พ่อแม่ผู้ปกครองควรให้ความรัก ความอบอุ่น แก่เด็กอย่างเพียงพอ พ่อแม่ผู้ปกครองควรให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ ความสนใจ และความเข้าใจแก่เด็กอย่างเพียงพอการติดตามผลการเรียน และความประพฤติพร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาทุกเรื่อง คอยติดตามและให้คำแนะนำที่สร้างสรรค์ และเป็นประโยชน์ช่วยพัฒนากล่อมเกลารให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

4. พ่อแม่ผู้ปกครองควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเด็ก ในอดีตที่ผ่านมาพ่อแม่ผู้ปกครองมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไม่มากนัก และมักจะเป็นไปในลักษณะของการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนตามสถานะภาพ และโอกาสหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นและขอความร่วมมือเท่านั้นแต่นับจากนี้ไปพ่อแม่ผู้ปกครองจะมีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของเด็กตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ลักษณะเด่นในความเป็นครูของพ่อแม่ที่แตกต่างไปจากครูปกติหรือมากกว่าครูทั่วไป คือ

1. พ่อแม่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ความห่วงใยต่อลูก อย่างมากจนยากที่จะหาความรักของครูในอาชีพมาทดแทนได้

2. พ่อแม่เป็นครูตลอดชีวิต ที่ให้การอบรมสั่งสอนลูกได้ตลอดเวลา トラบเท่าที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่

3. พ่อแม่เป็นครู 24 ชั่วโมง คือ ไม่ได้เป็นครูเฉพาะในเวลาราชการเหมือนครูอาชีพ ลักษณะความเป็นครูพ่อแม่ทั้ง 3 ประการนี้ เป็นคุณสมบัติของครูที่ดีที่สุดในโลก (รุ่ง แก้วแดง, 2541, หน้า 172-173) และสำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2544, หน้า 26-27) ยังได้เสนอกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของลูกที่บ้าน ดังนี้

1. การให้ความรัก โดยเอาใจใส่ดูแล ให้ความสบาย และความปลอดภัย มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

2. การให้ลูกได้มีเวลาส่วนตัว ที่จะทำในสิ่งที่สนใจ และแสดงออกอย่างหลากหลาย

3. การให้อิสระทางความคิด การพูดและการกระทำแก่เด็กอย่างเหมาะสม

4. แสดงความสนใจหรือชื่นชมในสิ่งที่ลูกนำเสนอหรือการค้นพบสิ่งต่าง ๆ แก่ลูกตามควรแก่กรณี

5. มีความอดทนรับฟังความคิดเห็นและผลงาน โดยหลีกเลี่ยงการลงโทษที่ลูกไม่เข้าใจความผิดของตน

6. เสริมสร้างให้ลูกมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพึงพอใจ และให้การยกย่อง หรือเลือกดูรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์

7. อ่านหนังสือให้ลูกฟังหรือเลือกดูรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์ โดยคำนึงถึงวัยและพัฒนาการเป็นหลัก รวมทั้งให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ลูก

8. กระตุ้นและฝึกทักษะพื้นฐานให้ลูกในแง่มุมต่าง ๆ อยู่เสมอ

9. ปรับสภาพแวดล้อมที่บ้าน รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์การเรียนรู้ เพื่อให้ลูกได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด

10. ตั้งคำถามและฝึกการค้นหาคำตอบด้วยเหตุผลบ่อย ๆ

11. พาลูกไปชมนิทรรศการ กิจกรรม และสถานที่สำคัญ ๆ

12. สร้างนิสัยที่ดีให้แก่อุปกรณ์ เช่น ฝึกให้มีความรับผิดชอบ รู้จักความอดทน รู้จักความสำเร็จและความผิดพลาด มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของสิ่งต่าง ๆ ฯลฯ

13. ตรวจสอบและพัฒนาสุขภาพของลูกอย่างสม่ำเสมอ

14. สนทนาร่วมกับลูก โดยคำนึงถึงความสนใจของลูกเป็นหลัก

15. เป็นแบบอย่างที่ดีให้ลูก

16. ให้ความร่วมมือกับครูในการส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะครูของลูกอย่างสม่ำเสมอ ให้ข้อเสนอแนะต่อโรงเรียน

17. ส่งเสริมให้ลูกเป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิดวางแผนและตัดสินใจด้วยตนเอง

18. จัดเตรียมห้องหรือส่วนหนึ่งของห้องไว้ในสัดส่วน รวมทั้งหาเครื่องเล่นและสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ไว้ให้ลูก

19. เอาใจใส่คำถามและคำตอบของลูกด้วยความอดทนจริงใจที่สุดเท่าที่จะทำได้

20. เชื่อและศรัทธาว่าลูกมีความรู้สึที่ดี

4. ด้านการติดต่อสื่อสาร

ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียนและชุมชน เป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งนี้เพราะพ่อแม่คือครูคนแรกของลูก หากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ตระหนักถึงการทำงานในลักษณะ 3 ประสาน คือประสานบ้าน ประสานโรงเรียนและประสานชุมชน

โดยมุ่งเน้นการประสานคน ประสานงานและประสานประโยชน์แล้ว การดำเนินงานก็จะประสบผลตามที่มุ่งหวัง ในการประสานสัมพันธ์ดังกล่าวมุ่งเน้นให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในด้านการเลี้ยงดูเด็กด้านพัฒนาการ โภชนาการ การดูแลสุขภาพพอนามัยมากกว่าการเสริมสร้างทักษะและเจตคติในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองได้แก่ การเข้ามาเป็นอาสาสมัครในโรงเรียนเช่น การร่วมเป็นวิทยากร ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ช่วยจัดทำของเล่น ผลิตสื่อ ประกอบอาหาร เป็นแหล่งความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

เบญญา แสงมลิ (2545, หน้า 104-105) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า การประสานงานระหว่างบ้านและโรงเรียน ระหว่างครูกับผู้ปกครองมีความสำคัญ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเยี่ยมบ้าน การเยี่ยมโรงเรียนของผู้ปกครอง การติดต่อสื่อสารโดยวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการประชุมสังสรรค์ เป็นต้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 116) กล่าวว่า ปัญหาที่พบในการจัดการศึกษาปฐมวัยมักเกิดจากความไม่เข้าใจของผู้ปกครองในเรื่องการเตรียมตัวก่อนไปโรงเรียน ซึ่งต้องเตรียมตัวเตรียมใจ การใช้เวลาถูกในการปรับตัว ไม่เร่งรัดการอ่านเขียน เพราะจะเป็นการสร้างเจตคติที่ไม่ดีต่อตัวเด็ก โรงเรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีได้ ดังนี้

1. ติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง โดยการพบเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน ปรีกษาหารือใน รูปแบบของกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อยเกี่ยวกับแนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาเด็ก จะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาทุกด้าน อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ
2. เชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยจะเกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็ก โดยเข้าร่วมกิจกรรม เช่น เล่นดนตรี แสดงงานศิลปะต่าง ๆ การประกอบอาหารหรือบริการอาหารเสริมแก่เด็ก รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในและนอกสถานที่ เช่น ในวันสำคัญต่าง ๆ
3. ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ทุกระดับปฐมวัยต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อให้การพัฒนาเด็กดำเนินไปในทิศทางเดียวกันอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็ก และถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยสามารถดำเนินการดังนี้

3.1 สำรวจความสนใจ ความต้องการรวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กจากผู้ปกครอง โดยการสัมภาษณ์ หรือใช้แบบสอบถาม

3.2 จัดบริการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

3.2.1 จัดรายการส่งเสริมความรู้แก่ผู้ปกครอง ตามความสนใจ โดยเชิญวิทยากร มาบรรยาย อภิปราย สาธิต ฯลฯ

3.2.2 จัดห้องสมุดและศูนย์ของเล่นสำหรับเด็ก เพื่อบริการให้ยืมหนังสือ หรือของเล่นไปใช้กับลูกที่บ้าน

3.2.3 จัดศูนย์แนะแนวผู้ปกครองเพื่อให้ความรู้ต่าง ๆ

3.2.4 จัดพิมพ์เอกสารเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับผู้ปกครอง เช่น ผู้ปกครองควรจัดกิจกรรมเสริมพัฒนาการของเด็กขณะที่เด็กอยู่บ้านเป็นอย่างไร

3.2.5 จัดตั้งชมรมหรือสมาคมผู้ปกครองให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพของเด็กแต่ละคนอย่างเหมาะสม

4. จดหมายข่าว บางโรงเรียนส่งจดหมายข่าวสัปดาห์ บางแห่งให้เดือนละครั้งและบางแห่งปีละ 2 ครั้งการส่งจดหมายข่าว เป็นการสื่อสารที่ให้ประโยชน์แก่ครูและผู้ปกครองการแจ้งข่าวทำได้หลายทางด้วยกันคือการใช้แผ่นพับ การใช้ป้ายนิเทศ และการใช้จดหมายแจ้งข่าวแบบไม่เป็นทางการ การแจ้งข่าวแบบไม่เป็นทางการการแจ้งข่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสื่อสารช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจกัน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เด็กและลด ความขัดแย้งในเรื่องเป้าหมายหรือวิธีการของกันและกัน การใช้ป้ายนิเทศยังประโยชน์ให้แก่ผู้ปกครองอย่างมากเมื่อมีโรคระบาด เช่น ตาแดง ไข้เลือดออก ไข้หวัดใหญ่ อีสุกอีใส หัด ครูควรมีข้อมูลไว้ว่าโรคนี้มีสาเหตุ และอาการอย่างไร มีวิธีการป้องกันและรักษาอย่างไร และโรงเรียนมีนโยบายในการป้องกันอย่างไร (ศศิธร เวียงเหล็ก, 2542, หน้า 51)

นอกจากนี้ครูระดับปฐมควรจัดทำสรุปพัฒนาการของเด็ก รายงานให้ผู้ปกครองได้ทราบความก้าวหน้า และพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กเป็นระยะ จัดป้ายนิเทศ และจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเด็ก ตลอดจนจัดทำจดหมายข่าวถึงผู้ปกครองทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปกครองได้ทราบและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กกับทางโรงเรียนอยู่เสมอ

5. ด้านการบริการ

การบริการเป็นปัจจัยที่จำเป็นมากปัจจัยหนึ่งในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เพราะเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการใช้สอย และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กดังนั้น โรงเรียนควรให้ความสำคัญในการเลือกและจัดซื้อ วัสดุอุปกรณ์ น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหารกลางวัน การให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่เด็กนักเรียน ดังนั้นควรพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 99 – 107)

5.1 ความปลอดภัย

5.1.1 ต้องมุ่งป้องกันการเจ็บป่วย หรืออุบัติเหตุ ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กได้ตลอดเวลา

5.1.2 เตรียมการสำหรับเหตุฉุกเฉินที่เกิดกับเด็กในกรณีเกิดอุบัติเหตุ

5.1.3 ตรวจสอบดูแลอาคารสถานที่ให้อยู่ในความปลอดภัย

5.1.4 ตรวจสอบคนที่อยู่รอบข้างเด็ก (ครู พี่เลี้ยง คนงาน) ต้องมีสุขภาพทางกาย สุขภาพจิตที่ดี ควรตรวจสุขภาพเป็นระยะอย่างน้อยควรกระทำทุก ๆ 2 ปี

5.1.5 มีข้อกำหนดไม่ให้เด็กเจ็บป่วยร่วมกิจกรรม ต้องแยกเด็กไว้ห้องพยาบาล

5.1.6 ดูแลการรับส่งเด็กตรงตามเวลา จัดให้มีบัตรประจำตัวหรือสมุดเซ็นชื่อรับ เด็กป้องกันการลักพาเด็ก

5.1.7 จัดสภาพห้องเรียน บริเวณอาคารถูกสุขลักษณะ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเท ได้ดี พื้นห้องต้องใช้วัสดุที่ไม่ลื่นทำความสะอาดง่าย

5.1.8 จัดระบบป้องกันอุบัติเหตุจากไฟฟ้า ปลั๊กไฟควรติดไว้ในที่มิดชิดพ้นมือเด็ก

5.1.9 จัดติดตั้งเครื่องเล่นสนาม ให้เด็กได้เล่นอย่างปลอดภัย

5.1.10 จัดเก็บยา สารเคมี ของมีคมสิ่งอันตรายอื่น ๆ ควรมีฉลากระบุไว้และ จัดเก็บให้มิดชิด

5.1.11 ควรมีการทดลองการป้องกัน เหตุฉุกเฉินที่จะเกิดกับเด็ก และจดหมายเลข โทรศัพท์ที่จะแจ้งเหตุฉุกเฉินติดไว้

5.1.12 ครูและพี่เลี้ยงต้องฝึกและการทำการปฐมพยาบาลเบื้องต้นได้

5.1.13 ต้องดูแลและรักษาวาสุด อุปกรณ์ เครื่องให้สะอาด และคงสภาพที่ใช้งานได้ ทุกวัน

5.1.14 ของใช้ส่วนตัวเด็กต้องแยกเก็บของแต่ละคนอย่างมีระเบียบ (หมอน ที่นอน แปรง กระจกน้ำ ฯลฯ)

5.1.15 จัดห้องน้ำห้องส้วม และที่ล้างมือไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมกับตัวเด็ก ถูกสุขลักษณะและมีขนาดสัดส่วนเหมาะสมกับเด็ก

5.1.16 จัดให้มีน้ำสะอาดสำหรับดื่ม ให้เด็กได้รอง/ ตัก ดื่มได้ด้วยตนเอง

5.2 สุขภาพอนามัย

เด็กระดับปฐมวัยมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการเจริญเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ ภาวะสุขภาพและจิตใจของเด็กในช่วงนี้มีความสำคัญ ครู และผู้ปกครองจะเป็น ผู้ดูแลส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้มีคุณภาพโดยทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอในการป้องกันแก้ไข ให้ถูกต้อง รวดเร็ว เมื่อพบความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก

ทุกคนต้องการให้เด็กมีร่างกายเติบโตใหญ่ จิตใจเป็นสุข ดังนั้น ครู พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้อง ช่วยกันในเรื่องใดบ้าง ก่อนอื่นลองสังเกตและดูการเติบโตของเด็กว่าเติบโตได้ตามเกณฑ์หรือไม่ การดูแลพัฒนาการทางร่างกายของเด็กแล้วพบว่า เด็กจะได้ตามมาตรฐานตามเกณฑ์/ ต่ำ/ สูงกว่า เกณฑ์ก็สามารถที่จะดูแลช่วยเหลือได้โดยดูแลให้การบริการด้านสุขภาพ อาหาร การกินอยู่ กลับ

นอน โดยให้ความรักความอบอุ่นสม่ำเสมอจะทำให้เด็กเจริญเติบโตตามวัยซึ่งครูสามารถดูแลส่งเสริมโดยดูแลจัดหาอาหารและจัดบริการอาหารสำหรับเด็ก

ในสถานศึกษาปฐมวัยเป็นการบริหารที่จัดแก่เด็กเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพที่ดี ไม่เจ็บป่วยง่าย ตลอดจนการบำบัดรักษาให้หาย การบริการสุขภาพที่สถานศึกษาจัดได้แก่ ห้องพยาบาล ห้องพยาบาล การตรวจสุขภาพ ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง บริการอาหารกลางวันสำหรับเด็กที่ขาดแคลน บริการน้ำสะอาด และบริการทันตกรรมป้องกัน

5.3 การจัดบริการแนะแนว

เบนเนท (Bennett, 1987, pp. 120 – 122 อ้างถึงใน วัชรภรณ์ พยัคฆ์เมธี ม 2546, หน้า 30 – 31) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ทุกคนล้วนมีความต้องการแนะแนวทั้งสิ้น โดยถือว่าการแนะแนวเป็นความต้องการสากล การแนะแนวเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการจัดการศึกษาที่มุ่งช่วยบุคคลให้พัฒนาความสามารถถึงขีดสูงสุดเต็มที่แล้วแต่บุคคลอื่นเป็นไปตามอุดมการณ์ในระบบประชาธิปไตย การแนะแนวเป็นการบริการที่เป็นทั้งปรัชญา และการดำเนินการที่เป็นระเบียบแบบแผน โรงเรียนควรจัดบริการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะการจัดบริการแนะแนวแก่ผู้ปกครองที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด เมื่อผู้ปกครองได้รับความรู้หรือประโยชน์จากการได้รับการบริการของทางโรงเรียนแล้ว ก็สามารถนำมาใช้ในการดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนของตนเองได้ตามความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้สูงสุด อันเป็นไปตามอุดมการณ์ในระบบประชาธิปไตย ดังนั้นผู้บริหารจึงควรจะบริการแนะแนวผู้ปกครอง ดังนี้

1. ให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องพัฒนาการของเด็ก
2. ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับข้อคิดเห็นอันจะช่วยให้เด็กมีความเจริญก้าวหน้าไปสู่

การมีศักยภาพสูงสุด

3. จัดให้บริการสารสนเทศต่าง ๆ แก่ผู้ปกครอง
4. บริการรวบรวมข้อมูลและให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกต้องแก่ผู้ปกครอง
5. วัสดุและเครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ปกครอง

โรงเรียนควรมีห้องเฉพาะสำหรับผู้ปกครองใช้ เช่น เป็นที่อ่านหนังสือเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย อีกทั้งเป็นศูนย์ให้ผู้ปกครองได้มาชุมนุมกันบางโอกาส ละยังใช้เป็นที่พักผ่อนปรึกษาหารือกับผู้ปกครองด้วย ในห้องอาจจะตกแต่งด้วยผลงานของเด็ก มีหนังสือ ตำรา ชุดเรียน ของเล่น และอุปกรณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งโรงเรียนอาจให้ผู้ปกครองหยิบยืมได้นอกจากนั้นโรงเรียนควรจัดบริการต่างๆที่เป็นความสนใจและความต้องการของเด็กเช่นดนตรีไทย การสอนภาษาต่างประเทศโดยชาวต่างชาติ หาดเล่นกีฬา การร้องเพลง เป็นต้น

นอกจากนั้นในบางประเทศได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาและประสบความสำเร็จ ดังตัวอย่าง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544, หน้า 91-92) ดังนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์การศึกษาว่าโรงเรียนทุกแห่งต้องส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนที่ให้พ่อแม่ผู้ปกครองและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กได้นำโครงการผู้ปกครองในฐานะ หุ้นส่วนทางการศึกษา (Parent as Educational Partners: PEP) มาใช้ ตั้งแต่ปีการศึกษา 1991-1992 โดยมีกิจกรรม ได้แก่ 1) โครงการเยี่ยมเยียนทางบ้าน 2) โครงการ เครือข่ายโทรศัพท์ 3) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน 4) การฝึกอบรมผู้ปกครองอาสาสมัครช่วยงานที่โรงเรียน 5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของผู้ปกครองในรูปคณะกรรมการต่าง ๆ และ 6) การประเมินความต้องการของผู้ปกครอง

2. สหราชอาณาจักรได้จัดทำโครงสร้างการจัดโครงการศึกษามีลักษณะกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปสู่การปกครองโดยรัฐบาลระดับท้องถิ่นร่วมกับองค์กรที่จัดการศึกษาอื่น ๆ ในท้องถิ่นตัวอย่างโครงการการมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) โครงการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่าน โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมช่วยเหลือหรือร่วมเรียนด้วยในกรณีที่ผู้ปกครองมีปัญหาด้านการอ่าน 2) โครงการมีส่วนร่วมในการอ่านของเด็ก โดยกระตุ้นให้ปู่ย่าตายายเข้ามามีส่วนร่วมในการอ่านของเด็ก ๆ 3) โครงการ C'mon Everybody เป็นโครงการที่จัดให้ครอบครัวที่บุตรหลานมีปัญหาทางพฤติกรรมมารวมตัวกัน เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมที่จำเป็นแก่เด็ก ๆ 4) โครงการ Home - Start คือ จัดอาสาสมัครเยี่ยมครอบครัวที่มีปัญหาที่บ้านและเสนอความช่วยเหลือที่จำเป็น 5) การจัดทำพันธะสัญญา เป็นข้อตกลงระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง โดยมีข้อกำหนดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน การไปโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและตรงเวลาของนักเรียน การร่วมกันดูแลด้านวินัย พฤติกรรม การบ้าน การประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน 6) การจัดฝึกอบรมผู้ปกครองเพื่อสามารถเตรียมตนเองในการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

ส่วนประเทศออสเตรเลีย ได้ดำเนินการดังนี้ 1) ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการศึกษา 2) ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน และ 3) ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

สรุปได้ว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา สามารถกระทำได้ โดยโรงเรียนและผู้ปกครองต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตน และบทบาทของการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

ให้มีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียน ผู้ปกครองจึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของเด็กในทุก ๆ ด้าน โดยกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ในบริบทของสังคมไทย ซึ่งโรงเรียนและผู้ปกครองต้องมีเป้าหมายร่วมกันในการร่วมพัฒนาเด็ก เช่น กิจกรรมการเยี่ยมโรงเรียน กิจกรรมเยี่ยมบ้าน การจัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมสนทนาระหว่างผู้ปกครองและบุคลากรในโรงเรียน จัดทำเอกสารเพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารความเคลื่อนไหวของโรงเรียน การเชิญผู้ปกครองเป็นอาสาสมัครในการร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียน เป็นต้น ทั้งนี้ กิจกรรมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อโรงเรียนเป็นผู้ริเริ่มเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมและผู้ปกครองก็ต้องเปิดใจและเข้าใจเจตนารมณ์ของโรงเรียนพร้อมทั้งให้ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมจึงจะเกิดขึ้นได้ตามที่ทุกฝ่ายมุ่งหวัง

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การที่จะให้พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2542, หน้า 4-5) ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า การให้บุคคลมีส่วนร่วมนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่าง ๆ การที่บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมและองค์กรในที่สุด

สมยศ นาวิการ (2545, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาการบริหาร ที่สำคัญอยู่บนพื้นฐานแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ที่ผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่ให้กับผู้อยู่ได้บังคับบัญชา โดยให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ

วินัย ดิสสงส์ (2549, หน้า 49) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้บริหารจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผิดชอบ เพื่อการพัฒนางานที่ปฏิบัติให้มีคุณภาพสูงขึ้น

วันชัย โกลละสุต (2549, หน้า 12) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือการที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้น ๆ จะอยู่ในขั้นตอนใด ๆ ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์

ธีระ รุญเจริญ (2550, หน้า 185-187) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาปัญหาและตัดสินใจร่วมกัน รับผิดชอบในการบริหารงานบางอย่าง เพื่อประโยชน์ในการระดมกำลังความคิดและแบ่งภาระหน้าที่ของผู้บริหาร

แอนโทนี (Anthony, 1978) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมผู้บริหารจะปรึกษาหารือกับเพื่อนร่วมงานเพื่อให้ได้รับรู้ปัญหาและร่วมตัดสินใจ และให้ผู้ร่วมงานเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องนั้น

สรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชา หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมใน การร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ตลอดจนการประเมินผล โดยทุกฝ่ายสำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการและแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม

หลักการสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การสร้างบรรยากาศการทำงานแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความเข้าใจในปัญหาของหน่วยงาน การให้รางวัลด้วยการชมเชย ยกย่อง ให้เกียรติ กลับเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดพลังในการทำงาน เมื่อประสบผลสำเร็จ คนทำงานย่อมมีความภาคภูมิใจแม้จะไม่ได้เงินหรือค่าจ้างเป็นการตอบแทนก็ตาม จากหลักการดังกล่าวจึงสรุปเป็นแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ดังนี้ (ชร สุนทรายุทธ, 2551, หน้า 540)

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการทำงานในบรรยากาศแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในกระบวนการบริหาร
2. โดยธรรมชาติมนุษย์มีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านร่างกาย สติปัญญา ความสามารถ เสรีสุจริต สังคม เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยคน ๆ เดียว จึงต้องมีการร่วมแรง ร่วมใจกันแก้ปัญหาในข้อจำกัดดังกล่าว

3. การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้การทำงานมีประสิทธิภาพสำเร็จตามเป้าหมาย เพราะเป็นบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความผูกพันทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม ที่มีต่อการทำกิจกรรมนั้น ๆ จึงทำให้การลงทุนมีความเสี่ยงน้อย

นอกจากนี้ ลิเคิร์ต (Likert, 1991, pp. 28-35) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป้าหมายและการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงาน จะกระทำโดยกระบวนการกลุ่มในการจูงใจให้ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารไม่เพียงแต่ใช้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะพยายามให้ผู้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่าพวกเขามีคุณค่าและมีความสำคัญ ความเกี่ยวพันระหว่างผู้บริหารและผู้บังคับบัญชาจะเป็นไปอย่างตรงไปตรงมาด้วยความเป็นมิตร และความไว้วางใจ นอกจากนี้แล้วยังได้แสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้คือ

1. การที่ผู้บังคับบัญชารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บังคับบัญชาเปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาถกเถียงปัญหา ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาต่างยอมรับนับถือและไว้วางใจกัน

2. ผู้บังคับบัญชากระตุ้น จูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา ให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติงานโดยให้ร่วมงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กร กระตุ้นให้เกิดทัศนคติในการถือคุณธรรม นำองค์กรไปสู่เป้าหมายที่กำหนด

3. ระบบการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรมีความคล่องตัว เป็นไปโดยอิสระทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ ข่าวสารภายในองค์กรมีความถูกต้องและเพียงพอ เชื่อถือได้

4. ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชามีปฏิริยาโต้ตอบกันอย่างเปิดเผยและกว้างขวางเกี่ยวกับเป้าหมาย การปฏิบัติงานและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กร

5. การตัดสินใจต่าง ๆ กระทำโดยกลุ่มในทุกระดับขององค์กร

6. เปิดโอกาสให้กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร และถูกต้องตามความประสงค์อย่างแท้จริง

7. การควบคุมงานมีลักษณะการกระจายไปในหมู่ผู้ร่วมงานให้มีการควบคุมกันเองและเน้นในเรื่องการแก้ปัญหาเป็นหลัก หลีกเลี่ยงการควบคุมด้วยวิธีตำหนิ ดุด่า ว่ากล่าว

8. ผู้บังคับบัญชาเห็นความสำคัญของการพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา โดยการฝึกอบรมเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูงสุดและสำเร็จตามเป้าหมาย

สรุปได้ว่า หลักการและแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือผู้บริหาร ซึ่งมีแนวความคิดในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ต้องเป็นผู้ที่มีแนวคิดเป็นประชาธิปไตย เห็นความสำคัญของผู้ร่วมงาน และให้ความสำคัญโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจ และการปฏิบัติ ซึ่งผลที่ได้จะมีประสิทธิภาพมาก เนื่องจากผลงานนั้น ๆ เกิดขึ้นจากการที่ผู้ร่วมงานทุกคนได้ร่วมคิด ลงมือปฏิบัติร่วมกันและร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จ

ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์ดังนี้

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545, หน้า 9-10) กล่าวว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีประโยชน์ คือ

1. การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิด และอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย การปฏิบัติงานจึงมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว
 2. การมีส่วนร่วมในการบริหารมีผลในเชิงจิตวิทยา คือทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะเดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชาหรือไม่
 3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
 4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีโอกาสใช้ความสามารถ และทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ และความจงรักภักดีต่อองค์กร
 5. การมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น ส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย
- สมเดช สีแสง (2547, หน้า 230) กล่าวว่า ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานรวมกลุ่มกัน ใช้ความรู้ ความสามารถ สติปัญญาและประสบการณ์ของแต่ละคนร่วมกันปรับปรุงในหน่วยงานของตนจึงมีข้อดีคือ

1. ผู้ที่รู้ดีที่สุดและสามารถแก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด จะแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องมากที่สุด
 2. บุคลากรจะได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมในการบริหาร
 3. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่าตนมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจและทำงานเต็มความสามารถ
- จิณฉัตร ปะโคทัง (2549, หน้า 41-42) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนมีประโยชน์ต่อการบริหารและการจัดการศึกษาดังนี้

1. เป็นการระดมผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีประสบการณ์เพื่อร่วมกันจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้ครูเจ้าหน้าที่ และชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของโรงเรียน
2. ขวัญและกำลังใจของครูดีขึ้น
3. เป็นการระดมทรัพยากรด้านการเงินและด้านวิชาการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
4. สร้างสนับสนุนให้เกิดผู้นำใหม่ในทุกระดับ

5. เพิ่มปริมาณและคุณภาพการติดต่อสื่อสาร
6. สร้างความยืดหยุ่นในการทำงาน ทำให้เกิดการริเริ่มจัดทำโครงการใหม่เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น
7. การที่ครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณจึงเกิดแนวทางที่จะต้องใช้งบประมาณโดยประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด
8. เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในโรงเรียนได้เสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงการศึกษา
9. ชุมชนมีส่วนร่วมและสิทธิในการบริหารและจัดการศึกษา
10. การบริหารและการตัดสินใจด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้
11. ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้การสอนและโครงการใหม่

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นนวัตกรรมทางความคิด อันจะนำไปสู่วิธีการจัดการที่มีคุณภาพ จึงก่อประโยชน์ด้านการพัฒนางานในองค์กร เกิดการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรในองค์กรได้มีส่วนร่วมรับรู้และร่วมปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน งานจึงเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจและรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จและคุณค่าของตน จึงทำให้องค์กรเป็นองค์กรที่มีคุณภาพในที่สุด

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) (Margaret & Howard, 2006, pp. 398-400; สัจญา สัจญญาวิวัฒน์, 2550, หน้า 25-26) เป็นแนวคิดหลักทางสังคมวิทยา ซึ่งมีฐานคติเกี่ยวกับตัวแบบสังคม (Model of Society) ว่า “สังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง” จากการเปรียบเทียบเช่นนี้ทำให้เกิดฐานคติเกี่ยวกับสังคม 3 ประการ คือ

1. สังคมเป็นระบบ ๆ หนึ่ง
2. ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
3. ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษา บูรณาการและรักษาอาณาเขตนั่นไว้เสมอ

แนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ถือว่าสังคมเป็นระบบกระทำการชนิดหนึ่ง ตั้งอยู่บนหลักการสำคัญคือ

1. สัมพันธภาพระหว่างส่วนต่าง ๆ ซึ่งประกอบกันเข้ามาเป็นระบบแต่ละระบบ จะต้องมิลักษณะถาวรพอประมาณ อย่างน้อยต้องสามารถทำให้ระบบนั้น ๆ ทำหน้าที่ของตนได้อย่างปกติ
2. ระบบแต่ละระบบมีความโน้มเอียงที่จะป้องกันตนเองจากการแทรกแซง หรือทำลายจากระบบอื่น

3. ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงบางประการเกิดขึ้นภายในส่วนต่าง ๆ ของระบบการเปลี่ยนแปลงนั้นก็ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อการทำหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากขึ้นกว่าเดิม

4. ตามปกติแล้วระบบแต่ละระบบจะทำการรักษาคุณภาพในการปฏิบัติงานของส่วนต่าง ๆ ในบางครั้งถือว่าเป็นเหตุผิดปกติอาจอยู่ในภาวะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่หรืออาจถูกแทรกแซงจากระบบอื่น

5. ระบบที่ไม่สามารถรักษาคุณภาพไว้ได้ ในที่สุดก็จะสลายตัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่น หรือเปลี่ยนสภาพเป็นระบบแบบใหม่ก็ได้

ดังนั้น การกระทำทางสังคมเพื่อกองอยู่จึงเป็นการกระทำที่มีความสัมพันธ์กันของระบบย่อยต่าง ๆ ในสังคมระหว่างสมาชิกในสังคมกับระบบในสังคม และระหว่างสมาชิกกับสมาชิกด้วยกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นการทำหน้าที่ทางสังคม ซึ่งครอบครัว หรือ โรงเรียนต่างก็เป็นสังคม ๆ ที่ประกอบด้วยระบบย่อยที่สำคัญคือ บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมที่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน แต่ก็ต้องสร้างประโยชน์ให้แก่ระบบหรือสมาชิกด้วยกัน เช่น ครอบครัวทำให้ทารก อยู่รอด หรือกลุ่มใหญ่ช่วยให้กลุ่มเล็กอยู่รอดด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน

จากทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับ จิตตินันท์ เชษฐกุล (2545, หน้า 40-42) พ่อแม่ ผู้ปกครองมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานดูแลให้การศึกษา ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ ดังนั้นหน้าที่ของผู้ปกครอง จึงควรกระทำตามบทบาทหรือสถานภาพในครอบครัวในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่

1. หน้าที่ด้านความรักความเอาใจใส่ (Affective Function) เป็นหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีสุขภาพจิตดี มีบุคลิกภาพมั่นคง

2. หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดู (Socialization Function) หมายถึง หน้าที่ในการพัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตของสมาชิก เพื่อเป็นการปลูกฝังส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงาม การวางตนตามบทบาทที่เหมาะสม การเรียนรู้ระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งจะทำให้เด็กพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคตถือว่าเป็นกระบวนการปรับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องที่ทำให้บุคคลตอบสนองสถานการณ์ในสังคมตามที่ต้องการ อันเป็นผลจากการเรียนรู้บทบาทในสังคมและการที่สมาชิกได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น กระบวนการทางสังคมมิได้หมายถึงการอบรมเลี้ยงดูเด็กเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับคนทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยสูงอายุในการปรับบรรทัดฐานความเชื่อ ค่านิยมของตนอย่างต่อเนื่อง

3. หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (Economic Function) หมายถึง หน้าที่ในการแสวงหารายได้ที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่าย เพื่อจัดหาสิ่งจำเป็นทางกายภาพให้กับครอบครัว รวมถึงการจัดสรรรายได้ที่ได้มาเพื่อนำมาใช้จ่ายอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4. หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิก (Provision of Physical Necessities) หมายถึง หน้าที่ในการจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตสำหรับสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ ปังจยี่สี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย) และบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย นันทนาการ และงานอดิเรก

จึงสรุปได้ว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองมีหน้าที่ตามสถานะของตนในการดูแล อบรมเลี้ยงดูบุตรหลานที่เกิดมาอย่างเหมาะสม เมื่อเด็กเข้ารับการศึกษที่โรงเรียน บทบาทของครอบครัวก็ยังไม่ได้ถูกละเลย เนื่องจากเด็กยังอยู่ในความดูแลของพ่อแม่ จึงต้องทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างเหมาะสม ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นบุคคลที่จะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เหมาะสมต่อไปในอนาคต

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow)

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) (Maslow, 1987) โดยมาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) แบ่งออกเป็นลำดับขั้นที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow, 1987)

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกาย ที่มาสโลว์ (Maslow) เห็นว่าเป็นความต้องการระดับแรกสุด เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ การพักผ่อน เป็นต้น ซึ่งความต้องการเหล่านี้เป็นความจำเป็นสำหรับการมีชีวิตอยู่ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาด จะเกิดการกระตุ้นให้คนมีกิจกรรม หรือชนวนขายที่จะสนองความต้องการ

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคง ปลอดภัย หรือสวัสดิภาพ (Safety Needs) มนุษย์จะแสวงหาความมั่นคง ปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ต้องการเป็นอิสระจากความกลัว การบังคับ ขู่เข็ญ จากผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ความต้องการประเภทนี้เริ่มตั้งแต่วัยทารก จนถึงวัยรุ่น ถ้าหากไม่ได้รับการสนองตอบคนเราอาจหาทางหลบหนีไปจากสภาพนั้น ๆ ก็ได้

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Love and Belonging Needs) มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น และต้องการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เพราะความต้องการได้รับความอบอุ่น การยอมรับจากสมาชิก หรือเพื่อน ๆ ในกลุ่ม ต้องการทราบว่าตนเองมีฐานะอย่างไรในกลุ่ม คนที่รู้สึกว่าเป็นที่รักและได้รับการยอมรับจะเป็นผู้ที่สมปรารถนา ในความต้องการขั้นนี้

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะรู้สีกว่าตนเองมีค่า (Esteem Needs) เป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถ ต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า และมีเกียรติ ต้องการได้รับความนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่สมปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนที่มีประโยชน์และมีค่า

ขั้นที่ 5 ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริงและพัฒนาตามศักยภาพของตน (Needs for Self Actualization) เป็นความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริงของตน กล้าที่จะตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิต รู้จักค่านิยมของตนเอง มีความจริงใจต่อตนเอง ปรารถนาที่จะเป็นคนดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะ และอารมณ์ความรู้สึก ยอมรับตนเองทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ที่สำคัญที่สุดคือการมีสติที่จะยอมรับว่าตนใช้กลไกในการป้องกันตนเองในการปรับตัว และพยายามที่จะเลิกใช้ เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต เพื่อแสดงถึงสิ่งที่เขามีความสามารถและศักยภาพที่จะกระทำได้ ซึ่งเป็นความต้องการทางสติปัญญา (Intellectual)

ความต้องการทั้ง 5 ขั้น สามารถจัดกลุ่มเป็นความต้องการส่วนบุคคล คือ ขั้นที่ 1 และ 2 ความต้องการทางสังคมขั้นที่ 3 และ 4 และความต้องการทางสติปัญญา ในขั้นที่ 5 จะเห็นว่าการนำหลักการทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) ไปประยุกต์ใช้นั้น จะต้องตอบสนองความต้องการของบุคคลที่เป็นผู้ปกครอง เพื่อจูงใจให้ผู้ปกครองต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน สามารถกระทำได้ ดังนี้

ความต้องการส่วนบุคคล (Personal) ได้แก่ โรงเรียน ควรจัดสถานที่ให้สวยงามเหมาะสม สะอาด เพื่อให้ผู้ปกครองประทับใจ และให้ทุกที่ของโรงเรียนมีความปลอดภัย ผู้ปกครองจะเข้ามาโรงเรียนก็ได้รับความสะดวกสบาย จัดที่นั่งพัก จุดต้อนรับผู้ปกครองให้เพียงพอ มีมุมหนังสือ มุมข่าวสารความรู้ อำนวยความสะดวกด้านน้ำดื่ม ห้องสุขาให้สะอาดทำให้ผู้ปกครองเกิดความสุ่มมีความพอใจ เมื่อได้เข้ามาในโรงเรียน เป็นต้น

ความต้องการทางสังคม (Social) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้นโยบายกระตุ้นให้ครู บุคลากร ในโรงเรียนทุกคน ให้ความสำคัญแก่ผู้ปกครองทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด ควรให้เกียรติผู้ปกครอง โดยรับฟังความคิดเห็น ขกย่อง หากผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ภายในโรงเรียน ควรสนใจชื่นชมติดตาม หากผู้ปกครองท่านใดมีส่วนร่วมในด้านใดของโรงเรียน พยายามกิจกรรมนั้น ๆ ความรอบเอื้อยติบัตริยยกย่อง แก่ผู้ปกครองหรือกล่าวชมในที่ประชุม หรือชื่นชมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมจะทำให้ผู้ปกครองมีความสุขและเห็นตัวอย่าง ความตั้งใจให้เกียรติจากทางโรงเรียน จะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

ความต้องการทางสติปัญญา (Intellectual) โรงเรียนควรรู้จักผู้ปกครองเป็นรายบุคคลจาก ประวัติผู้ปกครองในห้องเรียน และตั้งศักยภาพของผู้ปกครองที่มีให้เกิดประโยชน์กับทางโรงเรียน และบุคลากรในมากที่สุด ทั้งนี้ผู้ปกครองจะใช้ความสามารถของตนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้ โรงเรียนต้องพยายามจูงใจให้ตอบสนองความต้องการขั้นต้นที่ผ่านมาก่อน แล้วขั้นสุดท้ายจะเกิดแรงจูงใจที่ตัวผู้ปกครองเองที่จะพยายามมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนตาม ศักยภาพความพร้อมของตนเองต่อไป (Robert, 2008; สุรางค์ โค้วตระกูล, 2552, หน้า 158-162) จึงสรุปได้ว่าลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ มี 5 ขั้น คือ ความต้องการทางสรีระ ความต้องการความมั่นคง ปลอดภัย หรือสวัสดิภาพ ความต้องการความรักและการเข้าเป็น สมาชิกของกลุ่ม ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า และความต้องการที่จะรู้จักตนเองตาม สภาพที่แท้จริงและพัฒนาตามศักยภาพของตน ซึ่งสามารถไปประยุกต์ใช้นั้น จะต้องตอบสนอง ความต้องการของบุคคลที่เป็นผู้ปกครอง เพื่อจูงใจให้ผู้ปกครองต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวก็อตสกี

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวก็อตสกี (Vygotsky's Theory of Instruction Development) (Vygotsky, 1978, pp. 84-91) ไวก็อตสกี (Piajet Vygotsky) ให้ความสำคัญกับ วัฒนธรรม การถ่ายทอดทางสังคม การเรียนรู้ที่มีต่อพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา โดยกล่าวว่าการ เข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของเด็กตั้งแต่แรกเกิด นั่นคือพัฒนาการของมนุษย์เป็นอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม

และความเชื่อให้กับเด็กตั้งแต่แรกเกิด มนุษย์จะพัฒนาขึ้นมาจากวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมา เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ตามกำหนดของวัฒนธรรมที่เขาเจริญเติบโตมา และส่งผลต่อสติปัญญาของเด็กแต่ละวัยที่เพิ่มขึ้นถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ที่มีความใกล้ชิดเขาและเพื่อนในวัยเดียวกัน ซึ่งสถาบันครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาของแต่ละบุคคล และภาษายังเป็นเครื่องมือสำคัญของการคิดและการพัฒนาเชาว์ปัญญารับรู้ขั้นสูง พัฒนาการทางภาษาและทางความคิดของเด็กเริ่มด้วยการพัฒนาที่แยกจากกัน แต่เมื่ออายุมากขึ้น พัฒนาการทั้งสองด้านจะเป็นไปร่วมกัน ไวโกตสกี (Vygotsky) จึงเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล และการให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อความก้าวหน้าจากระดับพัฒนาการที่เป็นอยู่ไปถึงระดับพัฒนาการที่เด็กมีศักยภาพจะไปถึงได้ โดยไวโกตสกี (Vygotsky) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “Zone of Proximal Development” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการเรียนการสอนว่า เด็กทุกคนมีระดับพัฒนาการทางเชาว์ปัญญาที่ตนเป็นอยู่และมีระดับพัฒนาการที่ตนมีศักยภาพจะไปให้ถึงช่วงห่างระหว่างระดับที่เด็กเป็นอยู่ในปัจจุบันกับระดับที่เด็กมีศักยภาพจะเจริญเติบโตนี้เองที่เรียกว่า “Zone of Proximal Development” หรือ “Zone of Proximal Growth” ซึ่งช่วงห่างนี้จะมี ความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการสอนซึ่งเคยเป็นเส้นตรง (Linear) หรืออยู่ในวัยเดียวกัน เปลี่ยนแปลงไปอยู่ในลักษณะที่เหลื่อมกัน โดยการสอนจะต้อง นำหน้าระดับพัฒนาการเสมอ

ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจจากมโนทัศน์ โดยธรรมชาติไปสู่มโนทัศน์ที่เป็นระบบ จะต้องอาศัยสื่อกลาง (Mediation) ที่มีความหมาย ดังนี้

1. ภาษา (Language) ภาษาที่เกิดขึ้นครั้งแรกเป็นภาษาที่ไม่ได้แสดงความคิดเป็นช่วงเวลาที่ ความคิดกับภาษาไม่มีความสัมพันธ์กัน แต่เมื่อเด็กมีพัฒนาการมากขึ้น ความคิดกับภาษาเริ่มมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ความคิดถูกแสดงให้เห็นออกมาผ่านทางภาษา ซึ่งภาษาที่แสดงออกมามีความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น ก็เป็นผลสืบเนื่องจากการใช้ความคิดมากขึ้น ดังนั้นภาษาจึงเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาความคิด ในขณะเดียวกันเราก็พัฒนาภาษาโดยผ่านการคิดด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันนี้ จะทำให้เกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมทางสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา สามารถนำไปสู่การเพิ่มพัฒนาการทางความคิดได้ เด็กใช้ภาษาในการสื่อสารความคิดระหว่างบุคคล และสื่อสารความคิดของตนเองด้วยการพูดกับตนเอง (Inner Speech) ตัวอย่างเช่น เด็กอายุ 4 ขวบ ผู้ซึ่งได้รับจิกซอรูปภาพเป็นของขวัญวันเกิด เขาพยายามต่อจิกซอแต่ก็ทำไม่สำเร็จในขณะที่ต้องชิ้นส่วน ก็จะพูดกับตัวเองไปพร้อม ๆ กัน รวากับว่ามีคนอื่นร่วมทำงานด้วย จนกระทั่งพอเข้ามามีส่วนร่วม พอนั่งข้าง ๆ เขา และให้คำแนะนำว่าควรจะต้องวางชิ้นส่วนที่เป็นมุมก่อน ถ้าชิ้นส่วนนั้นมีส่วนที่เป็นสีแดง ก็ให้หาชิ้นส่วนอื่น ๆ ที่มีสีแดงรวมอยู่ด้วย ถ้าเด็กดูเหมือนว่ากำลังมีความคับข้องใจพอจะแสดงตัวอย่าง

โดยต่อขึ้นส่วนสองขึ้นที่เป็นภาพเนื้อเดียวกันพร้อมทั้งอธิบาย จนกระทั่งเด็กต่อ จิกชอว์จนสำเร็จ พอให้คำพูดที่ทำทนายให้เขาต่อจิกชอว์ภาพนี้อีกครั้งด้วยตนเองตามลำพัง เขาเริ่มต้นด้วยการแบ่ง ขึ้นส่วนจิกชอว์ออกเป็นกลุ่ม ๆ สีเดียวกันก็กองไว้เป็นพวกเดียวกัน จากนั้นพ่อก่อย ๆ ถอยหลัง ออกมาปล่อยให้เด็กทำงานอย่างอิสระเพิ่มมากขึ้น

2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) กับพ่อ แม่ ครู และคนอื่น ๆ ที่ให้ความเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือแก่เด็ก จะช่วยให้เด็ก ได้สร้างและเด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขีดจำกัด นอกจากนี้พฤติกรรมการณ์มีปฏิสัมพันธ์ทาง สังคมยังรวมไปถึงการ ได้ตอบพุดคุยกับบุคคลซึ่งได้นำเสนอผลงานหรือแม้กระทั่งขณะที่เด็ก ๆ กำลังจินตนาการ แล้วพยายามถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นคำพูดเพื่ออธิบายบางสิ่งบางอย่างแก่ เพื่อน ๆ

3. วัฒนธรรม (Culture) เด็กจะปรับเปลี่ยนความคิด ความเข้าใจไปตามประสบการณ์ ที่ได้รับจากสังคมและวัฒนธรรมของเขา จนกระทั่งสร้างความรู้ขึ้นมา ทำให้เด็กมีกระบวนการทาง ปัญญาในระดับที่สูงขึ้น (Higher Mental Function) ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมจะถ่ายทอดลักษณะความเชื่อ เฉพาะวัฒนธรรมนั้น ๆ ไปสู่เด็ก ทำให้เขารู้ว่าเขาคิดอะไร และควรคิดอย่างไรจึงจะเหมาะสม

4. การเลียนแบบ (Imitation) บทบาทของการเลียนแบบมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และ พัฒนาการ เช่น ถ้าเด็กกำลังเกิดอุปสรรคในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ครูจึงแก้ปัญหาให้เห็น เป็นตัวอย่างบนกระดานดำ ในขณะที่เด็กอาจแก้ปัญหาโดยเลียนแบบวิธีการแก้ปัญหาจากครู โดยสร้างความเข้าใจขึ้นภายในตนเอง แต่ถ้าครูให้แก้โจทย์ปัญหาที่ยากขึ้น อันเป็นการขยายสิ่งที่ เรียนรู้แล้วไปสู่สิ่งที่เรียนรู้ใหม่ เด็กอาจยังไม่สามารถเข้าใจได้ในขณะนั้น ครูจึงจำเป็นต้องแก้โจทย์ ปัญหาคณิตศาสตร์ลักษณะนี้หลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้เด็กค่อย ๆ เลียนแบบวิธีการแก้ปัญหาย่อย ๆ เป็นค่อยไป

5. การชี้แนะหรือการช่วยเหลือ (Guidance or Assistance) เป็นการร่วมมือทางสังคม (Social Collaborative) ที่สนับสนุนให้พัฒนาการทางความรู้ ความเข้าใจเกิดการเจริญงอกงาม ไวก็อดสกี จะเน้นไปที่การมีบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญกว่าอาสาที่จะมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือใน สถานการณ์การเรียนรู้โดยให้การเอาใจใส่และปรับปรุงผู้เรียนที่เริ่มฝึกหัด การจัดเตรียมสิ่งที่จะช่วย สนับสนุนให้ผู้เรียนเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหา

จากหลักการพื้นฐานดังกล่าว สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2552, หน้า 61-64) ได้สรุปว่า การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์ต้องเข้าใจวัฒนธรรม รูปแบบและการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งส่งผลต่อ พัฒนาการทางสติปัญญาการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามศักยภาพของบุคคล โดยอาศัยความช่วยเหลือจาก

ผู้ใหญ่และเพื่อนวัยเดียวกัน ย่อมส่งผลทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการแก้ปัญหาได้ดี ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ผ่านการปฏิบัติจริง โดยครูหรือผู้ปกครองเป็นต้นแบบและฝึกฝนกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก
2. จัดประสบการณ์ที่หลากหลาย เป็นขั้นตอน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะถึงขั้นทำได้และแก้ปัญหาได้จริง
3. จัดประสบการณ์สร้างแรงจูงใจแก่เด็กในการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สิ่งของ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นของจริง และมีความสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน โดยเด็กสามารถปฏิบัติ สำรวจ ทดลอง ลองผิดลองถูกกับสิ่งนั้น ๆ จนเกิดความรู้ความเข้าใจ
4. จัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การร่วมมือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างครูกับเด็ก ผู้ปกครองกับเด็ก หรือเด็กกับผู้อื่น ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปอย่างกว้างขวาง และหลากหลาย
5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีอิสระในการเรียนรู้ ปฏิบัติกิจกรรมและแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
6. ครู ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเด็กในการเรียนรู้
7. ในการประเมินผลการเรียนรู้ ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ประเมินจากพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออก แฟ้มผลงาน หรือผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมประเมิน เป็นต้น

สรุปได้ว่าทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวท์ฮอสดส์ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม การถ่ายทอดทางสังคม การเรียนรู้ที่มีต่อพัฒนาการทางเชาว์ปัญญา การเข้าใจพัฒนาการของมนุษย์จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของเด็กตั้งแต่แรกเกิด นั่นคือพัฒนาการของมนุษย์เป็นอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อให้กับเด็กตั้งแต่แรกเกิด มนุษย์จะพัฒนาขึ้นมาจากรวมกัน ที่ได้รับการถ่ายทอดมา เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ตามกำหนดของวัฒนธรรมที่เจริญเติบโตมา และส่งผลต่อสติปัญญาของเด็กแต่ละวัยที่เพิ่มขึ้นถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ที่มีความใกล้ชิดและเพื่อนในวัยเดียวกัน ซึ่งหลักการจัดประสบการณ์ตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวท์ฮอสดส์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย เช่น การจัดประสบการณ์ผ่านการปฏิบัติจริง โดยครูหรือผู้ปกครองเป็นต้นแบบและฝึกฝนกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก การจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย เป็นขั้นตอน จัดประสบการณ์สร้างแรงจูงใจแก่เด็กในการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สิ่งของ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นของจริง และมีความสอดคล้องกับความสนใจของเด็ก โดยเด็กสามารถปฏิบัติ สำรวจ ทดลอง ลองผิดลองถูกกับสิ่งนั้น ๆ จนเกิด

ความรู้ความเข้าใจ จัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การร่วมมือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างครูกับเด็ก ผู้ปกครองกับเด็ก หรือเด็กกับผู้อื่น ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปอย่างกว้างขวางและหลากหลาย จัดประสบการณ์ให้เด็กมีอิสระในการเรียนรู้ ปฏิบัติกิจกรรมและแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ครู ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเด็กในการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ประเมินจากพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออก แฟ้มผลงานหรือผู้อื่นที่เกี่ยวข้องร่วมประเมิน เป็นต้น

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดสระแก้ว ตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนออยู่ปี 2548 ได้แก่ ระดับการศึกษา และอาชีพของผู้ปกครอง

ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาชั้นสูงสุดที่มีผู้ปกครองเด็กเล็กสำเร็จการศึกษา ซึ่งการศึกษาทำให้นุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถ แนวคิด ทักษะ พฤติกรรมที่แตกต่างกัน ในงานวิจัยนี้ จำแนกระดับการศึกษาของผู้ปกครองเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ดังที่ บริพันธ์ ชัยวงศ์แก้ว (2547, หน้า 105) กล่าวว่าบุคคลที่มีการศึกษาสูงจะมีพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ที่ดีกว่าบุคคลที่มีการศึกษาน้อย จากงานวิจัยของ ประยูร จันทร์เดช (2549) ได้วิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียน พัทธยาธรรมา โหมทัย พบว่าจากการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนจำแนกตามระดับการศึกษา และอาชีพของผู้ปกครอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเจนจิรา แซ่เฮง (2555) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาความต้องการของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาลเมืองใหม่ ชลบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนอนุบาลเมืองใหม่ ชลบุรี สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับการศึกษาและอาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอมสิน บุญเชิด (2555) ได้วิจัยเรื่องความต้องการของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัย โรงเรียนเทศบาลอินทปัญญา วัดใหม่อินทาราม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองที่มีอาชีพ รายได้ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน นอกจากนั้นเบล (Bell, 1992) ได้ศึกษาเรื่องการตัดสินใจของผู้ปกครองในการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียน พบว่าเหตุผลของผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้ปกครองเชื่อว่าการมีส่วนร่วมเป็นการช่วยเหลือครู

และกิจกรรมที่ทำนั้นทำให้เด็กมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ส่วนเหตุผลของผู้ปกครองที่ไม่เข้าร่วม คือ โรงเรียนไม่ได้เรียกร้องขอความร่วมมือและไม่มีเวลาให้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือการศึกษาและอาชีพ

อาชีพ อาชีพของผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ และเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความพึงพอใจ และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อีกทั้งอาชีพของผู้ปกครองเป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลในสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่อบทบาทในการจัดการศึกษา ดังที่ ลิเซท และเบอร์ดิก (Lipset & Berdix, 1990, p. 184 อ้างถึงใน สุรัตน์ ไชยชมภู, 2545, หน้า 48) ที่กล่าวว่า อาชีพของบิดามารดา มีความสำคัญต่อการเลื่อนสถานภาพทางสังคมได้มาก น้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการที่จะส่งเสริมบุตรจากบิดามารดา บิดามารดาที่มีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของบุตร การกล่อมเกลாத่างสังคมในระดับครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อตัวเด็กที่พัฒนาอย่างเต็มที่ ส่วน วิไลวรรณ วิทยารธรรมชัช, 2543, หน้า 45) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อโรงเรียนและการศึกษาของบุตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม พบว่า ความแตกต่างในความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อโรงเรียนและการศึกษาของบุตร มีความสัมพันธ์กับอาชีพ ผู้ปกครองที่มีอาชีพรับราชการจะมีความคิดเห็นในด้านการให้ความสำคัญในการดำเนินงานของโรงเรียน มีความสนใจและห่วงใยการดำเนินงานของโรงเรียนมากกว่าผู้ปกครองมีอาชีพเกี่ยวกับงานเอกชน และอาชีพอิสระ

จึงสรุปได้ว่า ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันของผู้ปกครอง ส่งผลต่อความคิดเห็น ทัศนคติ ความต้องการและการมีส่วนร่วมในด้านการศึกษาที่แตกต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

บังอร อ้วนล้ำ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมด้านการแก้ไขปัญหามากที่สุด รองลงมาได้แก่ การติดตามผลการดำเนินกิจกรรม การวางแผนการดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมและการลงทุน บริจาคแรงงาน ตามลำดับ

ภัทรภรณ์ นันทวงศ์ (2546) ได้ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครลำปางพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนอยู่ในระดับปานกลางโดยการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านการจัด

ประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยสูงสุดและการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครลำปางจำแนกตามสภาพทั่วไปและภูมิหลังพบว่าผู้ปกครองที่มีสภาพเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม เพศ อายุ รายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปกครองที่มีสภาพผกผัน จากบุคคลอื่นในการเป็นผู้นำเป็นตัวแทนและเป็นสมาชิก มีวุฒิการศึกษา มีอาชีพที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน

มนเทียร ทุมพันธ์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วมมีระดับการปฏิบัติในบทบาทการมีส่วนร่วมหลังการทดลอง อยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติในบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยที่ใช้การบ้านแบบมีส่วนร่วมในภาพรวมพบว่า ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ และอาชีพของผู้ปกครอง ไม่แตกต่างกัน อีกทั้งผู้ปกครองมีความคิดเห็นว่ารูปแบบการบ้านเหมาะสมมาก และการทำการบ้านแบบมีส่วนร่วมมีประโยชน์มาก

เกตุสุเดช กำแพงแก้ว (2546) ได้ศึกษาเรื่อง กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยใช้โครงสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน 6 แบบของเอปสไตน์ ซึ่งประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง การติดต่อสื่อสาร การอาสาสมัคร การเรียนรู้ที่บ้าน การตัดสินใจ และการร่วมมือกับชุมชน เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย พบว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมี 40 กิจกรรม แบ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองควรปฏิบัติ 19 กิจกรรม และกิจกรรมที่โรงเรียนควรปฏิบัติ 21 กิจกรรม กิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุดมี 2 กิจกรรม ได้แก่ โรงเรียนควรกำหนดนโยบายและจัดระบบอาสาสมัครเพื่อช่วยงานโรงเรียนที่ชัดเจนและผู้ปกครองควรมีเวลารับฟังและช่วยแก้ปัญหาให้เด็กทุกครั้งที่ได้ต้องการ

เมธินี เชิญชัยวิรัชกุล (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการจัดอนุบาลศึกษาตามการรับรู้ของผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลเอกชน เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความต้องการในการจัดอนุบาลศึกษาตามการรับรู้ของผู้ปกครองในด้านสภาพของโรงเรียน การเรียนการสอน บุคลากร และการบริหาร และเพื่อหาความสัมพันธ์และความสามารถในการทำนายระหว่างปัจจัยด้านโรงเรียน (ขนาดของโรงเรียน ระดับชั้นที่เปิดสอน) และปัจจัยด้านผู้ปกครอง (อาชีพ ระดับการศึกษา เจตคติต่อการจัดอนุบาล และความรู้เกี่ยวกับการจัดอนุบาลศึกษา) กับความต้องการในการจัดอนุบาลศึกษาของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลเอกชน

เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 399 คน ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการในการจัด
อนุบาลศึกษา ตามการรับรู้ของผู้ปกครองโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้าน
ผู้ปกครอง คือเจตคติต่อการจัดอนุบาลศึกษามีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างต่ำ และด้านความรู้
เกี่ยวกับการจัดอนุบาลศึกษา มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ กับความต้องการในการจัดอนุบาลศึกษา
ตามการรับรู้ของผู้ปกครอง

ลักษณะ ฤทธาคนี (2547) ได้ศึกษาเรื่อง ทศนคติของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยต่อการ
มีส่วนร่วมกับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ทศนคติของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยต่อการ
มีส่วนร่วมกับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ทศนคติของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยต่อการ
มีส่วนร่วมกับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในภาพรวมและจำแนกตามความรู้ ความรู้สึก
และการปฏิบัติอยู่ในระดับดี และทศนคติของผู้ปกครองเด็กปฐมวัยต่อการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน
จำแนกตามอาชีพ และความสัมพันธ์กับเด็กไม่แตกต่างกัน ยกเว้นระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน
ของครอบครัวต่างกันมีทศนคติต่อการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .05

สิริณัฐ ปิยะมิ่ง (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษา
ของโรงเรียนสหศึกษา อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการ
มีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่เกิดขึ้นเพื่อศึกษาความต้องการ ปัญหาและสาเหตุการมีส่วนร่วม
ของผู้ปกครองในปัจจุบัน และเพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการ
พัฒนาการศึกษาของ โรงเรียนสหศึกษา พบว่าโรงเรียนที่ศึกษาเป็นโรงเรียนจีนที่ก่อตั้งขึ้น
จากชุมชน จึงเกิดการมีส่วนร่วมนับตั้งแต่ก่อตั้ง แต่ภายหลังโอนกลับมาเป็นของรัฐบาล บทบาท
การมีส่วนร่วมจึงลดลงแต่ศักยภาพการมีส่วนร่วมพื้นฐานยังคงอยู่ จนกระทั่งรัฐบาลปฏิรูปการศึกษา
การมีส่วนร่วมจึงเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลต้องการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในการพัฒนาการศึกษา
ของสถานศึกษา โรงเรียนจึงได้ส่งเสริมให้ผู้ปกครองก่อตั้งชมรมผู้ปกครองและครูในปี
พ.ศ. 2542 โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการอบรมสั่งสอน
ด้านความประพฤติการเรียน การดูแลสุขภาพ เป็นต้น กิจกรรมที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษา
คือมีตัวแทนในคณะกรรมการ อำนวยการของโรงเรียน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่สำคัญของ
โรงเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้ปกครอง แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีอีก
หลายกิจกรรมที่ผู้ปกครองยังไม่มีส่วนร่วม เช่น การกำหนดปรัชญา นโยบาย หลักสูตร การ
วางแผนการติดตาม ประเมินผล เป็นต้น

ปรีดาวรรณ อินทวิมลศรี (2548) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครมี 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วม มี 5 องค์ประกอบ คือ หลักการ แนวคิด วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ควรเร่งรัดกำหนดนโยบายเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง จูงใจอาสาสมัครโรงเรียนนำร่องและมีทีมงานสนับสนุน ด้านวิชาการและทุนวิจัย ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย ผู้บริหารมีความสามารถ มีเทคนิคและแก้ปัญหาได้ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครู ทำตามบทบาทหน้าที่อย่างจริงจัง คณะกรรมการสถานศึกษา สนับสนุนกิจกรรมของผู้ปกครอง ครูสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน เพื่อเชื่อมโยงต่อกับผู้ปกครอง ให้ความสำคัญกับผู้ปกครองทุกคนและผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง มีความศรัทธาต่อกันภายใต้บริบทของวัฒนธรรมไทย

วิราวรรณ นุตศรีภักดี (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การให้ความร่วมมือของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาปฐมวัยเอกชน ในจังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่บ้าน อยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยเอกชน และการเข้าร่วม ประชุมกับสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย อยู่ในระดับปานกลาง

อารีรักษ์ รัชชัญญการ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมแบบให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ที่มีต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย โรงเรียนสาธิตเจ้าไ้ต่อจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อศึกษาความรู้และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม มีความรู้ และมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จิณณวัตร ปะโคทั้ง (2549) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น โรงเรียนก้นทรากรมณ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า โรงเรียน มีรูปแบบการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบการมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบเครือข่ายผู้ปกครองของนักเรียน รูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทุน รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และยังพบอีกว่าเป็นรูปแบบที่มีกระบวนการ (Process) เป็นพลวัตต่อเนื่อง (Dynamic) คือ มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงต่อเนื่องและเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน (Interaction) โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ประการ คือ การระดมความคิด การร่วมวางแผน การร่วมลงมือทำ การร่วมติดตาม ประเมินผล และการรับผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ยังพบว่าเงื่อนไขการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ได้แก่ การที่ผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชนช่วยเหลือสนับสนุนอย่างจริงจัง มีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่มจึงเกิดความคุ้นเคย การร่วมมือต่าง ๆ จึงเป็นไปได้ดีและสม่ำเสมอ คณะครูมีความสามัคคีและร่วมกันพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของคณะครูและชุมชน และยังพบอีกว่า เจือปนใจที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 2 ประการคือ ชุมชนขาดความรู้เรื่องการดำเนินการของโรงเรียนในเรื่อง การจัดการเรียนการสอน และระบบราชการที่ล่าช้า มีระเบียบปฏิบัติมากมายโดยเฉพาะด้านงบประมาณ

สุกัญญา ดอกพวง (2549) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในเขตบางกอกน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3 พบว่า ผู้ปกครองเด็กปฐมวัยโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตบางกอกน้อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 ที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ใน 4 ด้านโดยรวมแตกต่างกัน

สุพรรณ ไชโยรัญ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูและผู้ปกครอง ในการส่งเสริม จริยธรรมของนักเรียน: พหุกรณีศึกษา พบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรม ประกอบด้วย 12 บทบาท ได้แก่ ผู้เป็นแบบอย่างที่ดี ผู้สร้างบรรยากาศ ผู้สร้างกำลังใจ ผู้จัดการเรียนรู้เพื่อให้ใช้ทักษะชีวิต ผู้ฝึกนักเรียนให้มีความประพฤติชอบ ผู้ฝึกนักเรียนให้แสวงหาความจริง ผู้ฝึกนักเรียนให้เกิดความสงบในใจ ผู้ฝึกนักเรียนให้มีความรัก ความเมตตา ผู้ฝึกนักเรียนให้มีหลักถือศาสนา ในการดำเนินชีวิต ผู้สอนด้วยประสบการณ์ผู้อื่น ผู้มีความรักความเมตตา และผู้ฝึกระเบียบวินัย และ บทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ประกอบด้วย 9 บทบาท ได้แก่ ผู้ส่งเสริม พัฒนาการด้านร่างกาย ผู้สร้างบรรยากาศ ผู้สร้างความรัก ความผูกพัน ผู้เป็นแบบอย่างที่ดี ผู้สร้าง ระเบียบวินัย ผู้สอนวิธีคิด ผู้สร้างความไว้วางใจ ผู้สร้างกำลังใจและผู้ยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ปัจจัยที่สนับสนุนบทบาทของครู คือ การบริหารจัดการ การตระหนักถึงการสร้างคนดี การสร้าง บรรยากาศ นวัตกรรมและความสามารถเฉพาะตัวของครู การจัดการสอน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม งบประมาณ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ การขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทักษะคิดและความร่วมมือที่ดี ของผู้ปกครอง สื่อภายนอก การขาดความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมที่ทันเหตุการณ์ ส่วนปัจจัย ที่สนับสนุนผู้ปกครอง คือ ลักษณะอาชีพ การเรียนรู้ประสบการณ์จากสังคม และปัจจัยที่เป็น อุปสรรคคือ การบริหารจัดการเวลาและกลุ่มเพื่อนนักเรียน

ชนิษฐา เปรมพงษ์ (2550) ได้ศึกษา เรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการ ส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตร โรงเรียนในเครือคณะภคินีพระหฤทัยของพระเยซูเจ้าแห่งกรุงเทพฯ ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษที่

โรงเรียนจัดขึ้น พบว่าผู้ปกครองเข้าร่วมการปฐมนิเทศมากที่สุด รองลงมาเป็นการเข้าร่วมกิจกรรม กีฬา และกิจกรรมการเสริมสร้างสุขภาพนักเรียน น้อยที่สุดตามลำดับ โดยผู้ปกครองสามารถมา เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นบางครั้ง 2) การได้รับความรู้จากการอบรมพบว่าผู้ปกครองได้รับความรู้ เกี่ยวกับนโยบายการเรียนการสอนของโรงเรียนมากที่สุด รองลงมาเป็นการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และการเลือกซื้อของเล่นสำหรับเด็กน้อยที่สุดตามลำดับ โดยจัดในวันเสาร์ใช้เวลาครึ่งวันในรูปแบบ ของการประชุมและลงมือปฏิบัติ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับตัวเด็ก 3) การรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของโรงเรียน พบว่าผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูล ข่าวสารจากทางจดหมาย รองลงมาสมุดสื่อสาร และจากคณะกรรมการ โรงเรียน น้อยที่สุด ตามลำดับ ด้านการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างประสบการณ์แก่นักเรียน ประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กพบว่าผู้ปกครองได้จัดหาหนังสือภาพให้ เด็กดูมากที่สุด รองลงมา เป็นการอ่านหนังสือให้เด็กฟังก่อนนอนและการพาเด็กไปห้องสมุด น้อยที่สุดตามลำดับ 2) การมีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ให้สอดคล้องกับสิ่งที่เด็กเรียนรู้จาก โรงเรียนและการเรียนรู้ของเด็กที่บ้านพบว่าผู้ปกครอง ได้ดูแลการทำงานบ้าน มากที่สุด รองลงมา เป็นการสนทนาเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กเรียนมา และการจัดหาสื่อการเรียนให้น้อยที่สุดตามลำดับ
- 3) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายของเด็ก พบว่าผู้ปกครองส่งเสริมให้เด็ก ออกกำลังกายและเล่นมากที่สุด รองลงมาเป็นการฝึกให้เด็กรักษาความสะอาดของร่างกายและสอน ให้เด็กระมัดระวังความปลอดภัยในขณะที่เล่น น้อยที่สุดตามลำดับ 4) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม พัฒนาด้านอารมณ์ – จิตใจ และสังคมของเด็กพบว่าผู้ปกครองได้ส่งเสริมให้เด็กมีวินัยในตนเอง มากที่สุด รองลงมาเป็นการฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเอง และการให้เด็กรับผิดชอบงานบ้านตามความ เหมาะสมน้อยที่สุดตามลำดับ และ 5) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาของ เด็ก พบว่า ผู้ปกครองสนใจในการอ่านและการเขียนของลูกมากที่สุด รองลงมา เป็นการสนทนา เกี่ยวกับสิ่งที่เด็กสนใจและช่วยกันแหล่งเรียนรู้ น้อยที่สุดตามลำดับ ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการ สนับสนุนสถานศึกษา พบว่าผู้ปกครองให้ความร่วมมือสนับสนุนและปฏิบัติตามข้อกำหนดของ โรงเรียนมากที่สุด รองลงมา เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นอาสาสมัคร ส่วนการเข้ามาเป็นวิทยากรมี ส่วนร่วมน้อยที่สุด

กรองกาญจน์ เชิญชัยวิชรากุล (2550) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัด การศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในกลุ่มสมาคมสหศึกษาสัมพันธ์ พบว่า ระดับความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับตามระดับความเห็นจากมาก ไปน้อย คือ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการเลี้ยงดู ด้านการเรียนของเด็กที่บ้าน ด้านความร่วมมือกับ ชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการเป็นอาสาสมัคร ผู้ปกครองเพศชาย

มีความคิดเห็นสูงกว่าเพศหญิง และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีมีความคิดเห็นสูงกว่าผู้ปกครองระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ปกครองที่ลักษณะอาชีพมีรายได้ประจำมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม สูงกว่าผู้ปกครองมีลักษณะอาชีพมีรายได้ไม่แน่นอน และแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผลสรุปปัญหาอุปสรรค พบว่า ผู้ปกครองไม่มีเวลาเพียงพอในการอบรมเลี้ยงดู ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและได้รับข่าวสารจากทางโรงเรียนน้อย ควรเพิ่มวิธีในการสื่อสารที่หลากหลายและส่งข่าวสารให้ผู้ปกครองรับทราบอย่างสม่ำเสมอ จัดให้มีการพบปะพูดคุยระหว่างผู้ปกครองกับครูประจำชั้น และมีการจัดกิจกรรมในวันเสาร์และวันอาทิตย์เพื่อให้ผู้ปกครองที่ทำงานประจำได้มีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมากขึ้น

พัชรินทร์ จันทร์ส่องแสง (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโครงการศูนย์เลี้ยงเด็ก เพื่อผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบกิจการและชุมชน ใน 4 ด้าน คือ การติดต่อสื่อสาร การเป็นอาสาสมัคร การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน และการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน และการติดต่อสื่อสาร อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการอาสาสมัครและการตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ที่พบมากที่สุดคือ ด้านการติดต่อสื่อสาร รองลงมาคือ การตัดสินใจ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน และด้านการเป็นอาสาสมัคร ผู้ปกครองระบุว่าไม่มีเวลาเข้าร่วมในขณะที่มีปัญหาด้านการตัดสินใจ ผู้ปกครองระบุว่าทางศูนย์เลี้ยงเด็ก ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรม ข้อเสนอแนะที่ผู้ปกครองเรียกร้องมากที่สุดคือ การจัดสรรบุคลากรให้เพียงพอกับเด็ก และการจัดสรรเวลาพักเที่ยงในการร่วมกิจกรรมกับเด็ก ศูนย์เลี้ยงเด็กส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครอง

ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย (2552) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนปฐมวัย พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบหลักคือ หลักการที่อยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและครูผู้สอน วัตถุประสงค์รูปแบบเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนปฐมวัย ด้านการช่วยเหลือและด้านการแบ่งปัน สารและกระบวนการ กิจกรรมและขั้นตอน การดำเนินงาน ระยะเวลาและการวัดประเมินผล การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ (Participation in Decision Making: PD) 2) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation: PI) 3) มีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in

Evaluation: PE) และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนเตรียมตัวผู้เรียน 2) ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และ 3) ขั้นตอนประเมินผลและผลการศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบพบว่า นักเรียนปฐมวัยกลุ่มทดลองมีทักษะทางสังคมภายหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วมสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุม นอกจากนี้ยังพบว่า ครูและผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำรูปแบบไปใช้อยู่ในระดับมาก

ณารัตนา ชัยหั่น (2552) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาของผู้ปกครองในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของเด็กอนุบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน 3 ด้าน ได้แก่ การเป็นแบบอย่าง การจัดสภาพแวดล้อม และการสร้างปฏิสัมพันธ์ พบว่า สภาพของผู้ปกครองในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของเด็กอนุบาลส่วนใหญ่มีการปฏิบัติในบางครั้ง โดยพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 รายการ ได้แก่ ด้านการเป็นแบบอย่าง คือ การอ่านใบเสร็จจากการซื้อของในแต่ละครั้ง การอ่านส่วนผสม วันที่ผลิต วันหมดอายุของอาหารก่อนซื้อ และการอ่านจดหมายและสิ่งพิมพ์ที่ได้รับ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม คือ การดูแลรักษาสื่อ อุปกรณ์ในการอ่านให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้ การให้บุตรหลานมีโอกาสได้ซื้อหนังสือที่สนใจ การจัดหนังสือเป็นระเบียบสวยงาม ด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์ คือ การให้รางวัลให้คำชมเชยเมื่อบุตรหลานแสดงความสนใจและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน การให้บุตรหลานเล่าเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่โรงเรียน และการให้วาดภาพระบายสีจากหนังสือที่อ่านหรือจินตนาการ ปัญหาที่พบในด้านการเป็นแบบอย่าง คือ ไม่มีเวลา ด้านการจัดสภาพแวดล้อม คือ ขาดแคลนงบประมาณในการซื้ออุปกรณ์ และด้านการสร้างปฏิสัมพันธ์ คือ เน้นกิจกรรมการดูโทรทัศน์มากกว่าการทำกิจกรรมการอ่าน

พัชรา พุ่มพชาติ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์มีความสามารถในการแก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์ และสูงกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์มีความสามารถในการแก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์มีพัฒนาการสูงขึ้นเป็นลำดับ และครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจในรูปแบบการจัดประสบการณ์แก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับดีมาก ครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดประสบการณ์แก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

กนกวรรณ โรจนพร (2553) ได้ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมและแนวทางการพัฒนาของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย โรงเรียนชุมชนวัดหนองคือ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการสื่อสาร

ด้านการบริการ และด้านการจัดสภาพแวดล้อม และผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมโดยจำแนกตามระดับการศึกษา และอาชีพไม่แตกต่างกัน ส่วนแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ทั้ง 5 ด้านสามารถนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยได้

สุขุม เกลยทรัพย์ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมการอ่านของเด็กปฐมวัย ในทรรชนะของครูและผู้ปกครอง พบว่า ด้านความรู้ ทักษะ และความคาดหวังในการส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กปฐมวัยของครูและผู้ปกครอง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เน้นพัฒนาการของเด็กปฐมวัย และกลุ่มที่เน้นเพื่อการแข่งขัน พ่อแม่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กปฐมวัย ครูมีความสนใจในการส่งเสริมการอ่านของเด็กมากที่สุด ปัจจัยที่ส่งเสริมการอ่านของเด็กปฐมวัย คือ การอ่านให้เด็กฟัง ไม่บังคับให้เด็กอ่านให้ออก หรืออ่านแบบสะกดตัวได้ การส่งเสริมการอ่านควรเริ่มจากสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก พ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือคนที่ใกล้ชิดหรือคุณครู ผู้ปกครองต้องมีส่วนในการพัฒนาและส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กปฐมวัย รูปแบบการส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กปฐมวัย มี 3 เสา ได้แก่ นโยบาย ความเข้าใจ และกิจกรรม นั่นคือต้องมีนโยบายที่ชัดเจนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบว่าควรส่งเสริมการอ่านในลักษณะใด ควรมีการรณรงค์ให้การศึกษาแก่พ่อแม่ ให้พ่อแม่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมให้เด็กรักการอ่าน ครูควรมีหนังสือแล้วอ่านให้เด็กฟัง

งานวิจัยในประเทศ

เบล (Bell, 1992) ได้ศึกษาเรื่อง การตัดสินใจของผู้ปกครองในการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียน พบว่า เหตุผลของผู้ปกครองที่เข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้ปกครองเชื่อว่าการมีส่วนร่วมเป็นการช่วยเหลือครู และกิจกรรมที่ทำนั้นทำให้เด็กมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ส่วนเหตุผลของผู้ปกครองที่ไม่เข้าร่วม คือ โรงเรียนไม่ได้เรียกร้องขอความร่วมมือ และไม่มีเวลาให้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ การศึกษา และอาชีพ แต่ปัจจัยด้านเชื้อชาติไม่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วม

กิ๊บสัน (Gibson, 1992) ได้ศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและประโยชน์ที่โรงเรียนได้รับ โดยได้ศึกษากระบวนการตัดสินใจของผู้ปกครอง เกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขเด็ก ให้ประสบผลสำเร็จในการศึกษา บรรยาภาศในโรงเรียน และผู้นำของโรงเรียน พบว่า ผู้ปกครองทั้งหมดต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็ก การวางแผนการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และตรงกับความสามารถของผู้ปกครองและบุคลากรของโรงเรียน โดยเฉพาะครูมีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

พินา (2000) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา คือ ภาษา สมาคมผู้ปกครอง ระดับการศึกษา ทักษะคิของบุคลากรในโรงเรียน วัฒนธรรม และสภาพครอบครัว ส่วนความตระหนักของครูไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

แฟนทัซโซ, ทิซท์ และชายส์ (Fantuzzo, Tighe, & Child, 2000) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของครอบครัว: การประเมินปัจจัยด้านต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการศึกษา ในวัยเด็ก พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากโรงเรียน (School-Base Involvement) ได้แก่ การติดต่อสื่อสารและการอาสาสมัคร การประชุมร่วมกันระหว่างบ้านกับโรงเรียน (Home-School Conferencing) ได้แก่ การตัดสินใจและการร่วมมือกับชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีฐานมาจากทางบ้าน (Home-Base Involvement) ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง และการเรียนรู้ที่บ้าน และพบว่า พ่อ แม่ ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนและมีการประชุมร่วมกับโรงเรียนมากกว่าพ่อแม่ที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

อเบล (Abel, 2008) ได้ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบของการมีส่วนร่วมของพ่อโดยมีการจัดกรอบงานกิจกรรมให้ปฏิบัติและกลุ่มที่ไม่ได้ปฏิบัติ ความสัมพันธ์กับแม่ และเพศของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา พบว่า การตัดสินใจของบิดามีอิทธิพลในการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการของลูก พื้นฐานกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่บ้าน การเชิญหน่วยงานการช่วยเหลืออื่น ๆ กิจกรรมการสื่อสารที่บ้าน บริบทของชีวิตพ่อ ได้แก่ การรับความรู้ ทักษะ การอุทิศเวลากำลังกายโดยโรงเรียนเป็นฐานของกิจกรรม การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ สภาพแวดล้อมในชีวิตของพ่อ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเพศของเด็กพบว่าไม่แตกต่างกัน

ซีสส์ (Seiss, 2008) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของการจัดโปรแกรมให้ พ่อแม่ เป็นเวลา 12 สัปดาห์ พบว่าการเยี่ยมบ้านเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อย นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรการให้การศึกษาแก่พ่อแม่ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์เชิงบวกในด้านทักษะการเลี้ยงดูเด็กของพ่อแม่และทัศนคติที่ดีในการเลี้ยงดูเด็ก และภายหลังจากการใช้โปรแกรมเยี่ยมบ้านพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านทัศนคติและความเชื่อของพ่อแม่

คาแซมบิรา (Kasambira, 2008) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติสื่อสารของครูอนุบาลและแม่ของเด็กที่ต่างวัฒนธรรม และฐานะทางเศรษฐกิจ ที่มีต่อการใช้คำศัพท์ ภาษา และทักษะทางสังคมของเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการรับรู้ในการสื่อสารโดยการพัฒนาอย่างมีรูปแบบของครูและแม่ของเด็กระหว่างปฏิริยาตอบสนองต่อการสอนและการเล่น พบว่า

มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะการสื่อสารของแม่และการสื่อสารของเด็ก โดยแม่ที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่การสื่อสาร อาจใช้การเล่นบทบาทสมมติในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของเด็ก ซึ่งทำให้สามารถพัฒนาด้านวิชาการ และทักษะทางสังคมของเด็ก จึงทำให้การประเมินผลดีขึ้นและนำมาใช้ในการพัฒนาเด็กอื่น ๆ ได้

แทน (Tan, 2010) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างความเข้าใจของบิดา พบว่า บิดามีส่วนร่วมในการศึกษากับลูกมากขึ้นและจะส่งเสริมให้ลูกประสบความสำเร็จในการเรียนและการปรับตัวสูงขึ้น และจากการสัมภาษณ์บิดาที่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับวิทยาลัย พบว่า เด็กมีผลการเรียนดีและปรับตัวได้ดี บิดาได้รับรู้ว่าการทำงานพร้อมกับการดูแลครอบครัว มีข้อดีมากกว่าการขัดแย้ง บิดาที่มีส่วนร่วมกับเด็ก ๆ ในการทำการบ้าน และดูแลพฤติกรรมลูก มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียนโดยตรง และมีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในการศึกษา

จากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการที่พ่อ แม่ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ส่งผลให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาพัฒนาเป็นไปในทางที่พึงประสงค์ และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านสถานภาพของผู้ปกครอง ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน